

STEGNA

Redakcjô:

Dariusz Majkòwsczi

Jãzèkòwò kòrekta:

Eùgeniusz Prëczkòwsczi

Kòntakt:

*Sz. Straganiarskò 20-23
80-232 Gduńsk*

Wëdòwca:

*Òglowi Zarząd Kaszëbskò-Pòmòrszczégò
Zrzeszeniégò*

Redakcjô zastrzégò so prawò
do skrócënkù i òbròbianiégò
nadesłónëch tekstów

Wëdanié ùdëtkòwioné bez Minystra
Bënowëch Sprów i Administracje

Ministerstwo
Spraw Wewnëtrznych
i Administracjii

Spisënk zamkłoscë

- 2. Krótkò historiò twòrzeniò sã
wspòminków**
Nataliò Kłòpòtk-Głòwczewskò
- 8. Jak na spòwiedzë**
Kristina Léwna
- 10. Błãdny òdzin**
Stanisłòw Janka
- 16. Spiéwë**
Eùgeniusz Prëczkòwsczi
- 19. jò mëslòl że jes regen**
Michòł Adóm Dereskewitz
- 20. Wiérztë**
Klebbów Matis
- 22. Haiku**
Mateùsz Szuba
- 23. Wiérztë**
Sylwiò Amielańczik
- 27. Zespòłowé nótë**
Karolëna Serkòwskò-Secechòwskò
- 28. Zemìa bògów**
Adóm Hébel
- 34. Żécé i przigòdë chùdégò
człowieka**
Aleksandra Dzãcelskò-Jasnoch
- 36. Drëch czë wróg**
Òlga Kùklińskò

Darmòk dodòwk do miesãcznika
„Pòmëraniò”
(wëchòdò co trzë miesãce)

Trzënôsce aùtorów, w tim jeden debiutant (Michôł Dereszkewicz), prezentÛje swòje dokazÛ w tim numrze „StegnÛ”. RôczimÛ do lekturÛ, bô czÛtaniÛ pò kaszÛbskù (jistno jak pisanie) je wòżnym dzelã naji wiôldzi wòjnÛ ze Smãtkã ò ùchòwaniÛ rodny mòwÛ i kùlturÛ. TÛmÛ ùsòdzkòw sã wszelejaczÛ. W proze ùtwòrcÛ chcã wespòł z nama copnãc sã do dòwnÛch lat na KaszÛbach (Stanisłòw Janka, Nataliò Kłòpòtk-Głòwczewskò) abò przenieśc naju wiele lat w przòdk, do pòstapòkaliptyczny jawernotÛ (Adóm Hébel). NalÛzemÛ tÛz tekstÛ ò codniowÛch lÛdzczych jiwrach pòdòné na pòwòżno (Kristina LÛwna) abò szpòrtowno (Aleksandra Dzãcelskò-Jasnoch i Òlga Kùklińskò).

W pòezje mòmÛ m.jin. òsoblÛwi bÛdÛnk kaszÛbsczÛgò haikù i tekstÛ spiÛwów. Wòrt przeczÛtac wszÛtkò, bô „Stegna” to pròwdzÛwò czÛsta dlò lubòtnikòw kaszÛbszczi lÛteraturÛ.

Nataliô Kłopotk-Główczewskô

Krótkô historiô twòrzeniô sã wespółminków

Wstãp

Nigdë, òdkąd jô pamiãtóm, nie bët jem rôd z tegò, gdzie jô mieszkóm. Dërch cygło mie do wiôldzich gardów. Nicht z mòjégò òkòlégò nie bët w sztãdze pòkazac mie, co je dobrégò w zëcym na wsë. Do miasta bëto piãtnôsce kilométrów, a téż, co to je za miasto, gdzie wszãdze mòżno dórc piechti? Tak czë jinak, wiedno jô jem bët zòzdrozny ò to, że chtos mieszkô w gardze. Jô jem czuł sã gòrszi a barzi prosti òd tëch miastowëch. Nerwës mie robiło zëcé lëdzy na wsë. Pludrë, zazëranie wszãdze, wcyg warajacy strach przed tim, co lëdze rzekną. To je taczi òglowi òbrôz tegò, co jô jem czuł, czëj bët môfim knôpã. Prëde wszëtczim to, co robiło mie nerwës, tak na mie dzejało, że òstało w mòji pamiãcë. Złosc to doch je mòcné ë podług mie nôwôzniészë wsëczëcé, jaczé, dobrze wëzwëskóné, mòże bëc przëczënë wiele dobrégò kòl lëdzy.

W mòjim zëcym na wsë bëłë równak sztôtë, jaczé jô móm spamiãtóné barzi òd jinszych. Sztôtë, do chtërnëch dzysò wrócóm. Nié wiedno bëłë to mileczné sztërczi zëcégò, ale gwës je to, że wiedno warałë krótkò. Në ë te sztôtë, chtërne pamiãtóm nôbarzi, parłãczą sã z doznanim. Jidze ò zmôdzi. Ò wònienié, szmakã, slëchanié... Te sztôtë nie sã òglowim malënkã. Nie sã subiektywnã òpiniã. To sã krótczé wëjimczy, chtërne jô pamiãtóm baro dokładno. Blós òne razã mògã stwòrzëc jaczis, jësz barzi subiektywny ë wëbiórczi, òbrôzk dzecnëch latów môlégò Aleksa.

Prawie dopiërze terò, czëj òd wiele lat jô mieszkóm w wiôldzim gardze, jô mògã

rzeknac, że te sztôtë stwòrzëlë nowi òbrôz mòjich dzecnëch lat. Òbrôz dobri, fùl wseczëców ë doznaniów. Òbrôz czãsto jinszi òd tegò, jaczi jô miôt, czëj czerowãła mnã blós złosc. Terò to ju nie je leno mòja złosc z dzecnëch lat na zachòwanié lëdzy. To je szczescé, że mògl jem czëgòs slëchac abò szmakac. To je ùzas przed stratã kògò abò czëgòs, co spròwiô, że ten sztôt je tak dobri. Në ë w kùncu to je nostalgijò, bò jô wiem, że to ju nigdë nie wrócy taczé, jaczé tedë bëło. Le jô jem rôd, że ju jô jem dozdrzeniãti do tegò, zëbë przëbaczëc sobie łósczë wespółminczi, cobë przëczë to jësz rôz. Blós w głowie.

A mòże nié blós w se...? Mòże jô nie jem sóm w mëszenim, że czëj czasã cos sã wespółminò baro genaù, że wszëtczima szczegòtama, tej sã zdówò, że nawetka je czëc szmakã abò pòchã z tamtégò czasu. Jô tak móm ë prawie nen dokòz je rëzã pò doznòwanim dzecnégò czasu. Jô mësziã, że wiedno, czëj jô bãdã chcòt wrócëc do tamtëch sztërków z mòjégò zëcégò, bò zwëczajno, pò lëdzkù teskniã, sygnie, że przëbòczã so to, co móm tuwò napisóné.

Zwãczy ze wsë.

Abò ò reakcje lëdzy na zwãczy

Zwònë na wsë biłë czãsto. Ò pól szósti pò pòlnim co dzëń na wieczórny mszã, a w niedzielã ò dzewijãti reno na òdswiãtnã mszã ë ò pól jednòsti do pòlni na sëmã. Bët jeden kòscòt ë dwa zwònë. Na mszã wòlòt jeden, ale czëj biłë dwa – nawetka na mszã – tej bëło wiedzec, że chtos z naszich

ùmarł. Chùtkò bëło wiedzec chto, chòcë ksądz nie gòdòł ò tim na mszë. Lëdze gòdelë. Starszi wiedno wiedzëlë ò kògò jidze, czej na przëmiòr chtos rzekł, że ùmarła ta òd Lesniòków. „Aaa, doch jo! Òna ju nie chòdzëła”. Abò: „Jo, to ta, co ji syn sã łoni pòwiesył, jo jo, òna tego nie strzymała”. Tej nie bëło nót miec wicy wiadłów, bò kòzdi ju so wszëtkò ùłóził.

Nòlepi, czej jedna nié tak stòrò białka ùmarła na przëmiòr w bòlëcë. Tej mòžno bëło pòtkac kòl krómù nòwikszë pludrë ze wsë, co stojałë w casnym kòle ë cëchò gòdałë midzë sobą. Mòžno bëło ùczëc, jak gòdaja; „Òna mia òperacjã. To białczënë sprawë bëłë”. Dlò młodégò knòpa gòdanië pò cëchù, że przëczënë smiercë bëłë „białczënë sprawë”, kòzało mësłëc, że to mùszi bëc pò pròwdze sromòta bëc białką i ùmzruc na białczënë sprawë. Co to są te białczënë sprawë? Czej jò jem sã spitòł mòji mëmτσι ò to, to móm so dowiedzónë, że czej bądã wikszì, to sã dowiém. Në ë jem sã dowiedzòł! Wcyg jò ni mògã zrozmiëc, dlòcze taczé słowa jak na

przëmiòr jòjnik czë macerzëna są zakòzónë. Srom, je wiedzec, nie gòdò sã, że białka mò srom. Białka ma rzëc, czasã mò piersë, a nawetka zdarziwò sã, że mò cos „tam na dole”, ale doch ni ma sromù ë techtaczci. A fee! To doch je sromòta! Terò jò żałujã, że ni móm sã mòji mëmτσι spitónë ò „chtòpszcë sprawë”. Mòzë to dlòte, że nigdë jò jem nie czuł, żebë jaczi chtòp ùmarł na „chtòpszcë sprawë”.

Na wsë czãsto téz bëło czëc syrenã. Takò, co wòłò ògniarzów do pòzaru. Syrena wëła òb lato nawetka czile razy òb dzëń. Czej chtos bëł tedë na wsë (czëtòj: na westrzòdkù wsë, kòl przëdny sztrasë), mógł òbaczëc, jak wiele ògniarzów wënëkiwò z mòłowi karczmë ë lecy do ògnia. Òni ju ùgaszëlë dzysò niejeden òdzin, ten bënë se, co gò sã zagaszìwò piwã.

Terò ti ògniarze pòjadã zalòc wòdã trówã czë stodołã, a pòzni, ti herojowie, w tim cëgù gaszeniégò, znòwù wlewac bądã w se piwò, żebë fejrowac ùdónã biòtkã z ògniã. Òb wieczór zdac bądze na nich slédnò biòtkã

z ògniã. Tim, co mô białka w òczach, czej òn taczi ùmãczony przëchòdò dodóm. Tedë je cos taczégò, co w ksążkach dlò ògniarzów nazëwają gaszenim ògnia ògniã. Òn bãdze òbriwòt razë w głowã, tak, jak gasy sã trówã – ùderzujãcë w niã szpecjalnym ògniomim sprzãtã – a w tim času ògnie w ji òczach pòmãlë bãdã znikac. Jãz do pòstãpnégò gaszeniò pragnieniò.

Zwãczi, jaczë bëto czëc blòs òb lato, to głòsë òżniwkù. Maszinë bëto czëc òd wczas reno do pòzny nocë. To nié blòs trekrë ë kómbajnë, ale téz draszmaszina, chtërna chòdzëta blòs do pòtnia (tak to przënomni pamiãtóm). Lubì jem jachac na òżniwk z wùją. Sedzòt jò tedë razã z nim w òranżowim kómbajnie ë wzéròt, jak zbòzé wpòdò pòd nozë. Bëto tedë tak głòsno, że nie dało sã nawetka gadac ze sobã. To bëto pò pròwdze fejn, bò jò nigdë nie lubìt za wiele gadac.

W zélnikù w całi wsë dało sã téz czëc draszmaszinã. Ji zwãk przëbòcziwòt mie głòsë waszmaszinë doma. Le draszmaszina to bë mùsza bëc wiòlgò waszmaszina, co wcyg ùstòwionò je na wirowanié. Draszmaszina chòdzëta blòs reno. Pò pòtnim nie bëto ji czëc. A mòze tak mie sã blòs zdòwało, czej jò bët dzeckã...? Doch pò pòtnim téz sã zwòzëto zbòzé z pòlò. A mòze nie bëto kòmù robic pò òbiedze na draszmaszinie, bo chłòp na przëmiar bët ògniarzã.

Zwãkã, jaczi jò baro lubìt, bët grzëmòt. Czej zacziãta sã fìskac, tej wiedno jò jem slëchòt skãdka ë jak mòcnë bãdze ùderzenié. Fejn téz bëto rechòwanié, jak dalek ju je gromówka. Sygłò zacziãnac rechòwac pò fìskù, a kùrczëc na grzëmòce. Tëli, wiele wëszo, òznòczało wiele kilométrów òd mie je chaja. Dało sã téz wëapartnic, czedë grom w cos trzasł. Bùrgòt bët tedë głòsniëzi ë taczi òstri, jakbë cos pãkało. Czedë piorën w nick nie trzasł, tedë bëto czëc blòs pòmion. Òb zëmã na wsë bëto cëchò. Nawetka psë jakbë mni szczekałë schòwóné w chlëwach

abò zmiarzë w swòjich bùdach. Nògłòsni bëto òb czas zëmòwëch feriiów. Tedë më wszëtcë, co lubilë snieg, sedzëlë jesmë do pòznégò wieczora bùten. Bëto co robic, ale blòs tedë, czej sniegù bëto dosc. Chòcle wierã wiedno na ferie bët snieg. Tak jò to przënomni pamiãtóm. Chòdzëlë jesmë na górkã i stamtãdka zjezdziwało sã na tim, co chto miòt. Czim wëzi w górã, tim bëto na ni głòsni. Bëto doch nót mòcno do se wrzeszczec, dżëzi piszczec òb czas zjézdżaniò ë wicy stãkac pò wlëzenim na górã. Wicy zwãków nie pamiãtóm.

Pòch, jaczi dzeckò pamiãtò nòbarzi. To je pòch smiercë, sznapsu ë ògnia

Pòchë dzecnëch lat na wsë wnetka wiedno sparłãczoné sã z jaczimas wëdarzeniama. Na przëmiar miòdnò pòcha liliów. Czëc jã bëto blòs na pògrzebach. A mòze bëto czëc w jinszych mòlach, ale mie parłãczy sã òna leno z pògrzebama? Czej chtos ùmarł, to jegò cało w trëmie lezało doma, a wkòł bëto wiele liliów. Miòdnò pòcha òstòwała doma jész na wiele dniów pò pòchòwanim niebòszczëka. Jò pamiãtóm, że ta dosc piãknò pòcha, takò miòdnò jak cãzczë parfimë òmë, czësto nie pasowa do smùtnégò czasu, jaczim bëto òddzãkòwianié sã z kims z familie.

Òb czas pùsti nocë na sztót pòch kòl chëczë sã zmieniwò. Tedë wiedno liliów nie bëto tëli, a kòl niebòszczëka stòjało wiele statków z jedzenim. Lëdze jedlë ë spiéwelë. Z czasã, czej wròcóm do tëch wspòminków, zastanòwióm sã, co barzi miòdnò pòchnãto: lilie czë ùmari człowiek, jaczi ju zacziãt sã psëc.

Na pùsti nocë bët téz sznaps. Wiele sznapsu. Jinaczi pòchnie sznaps w bùdle, a jinak ten w dzëlu przëtrawiony, co wëchòdò z gãbë òb czas spiéwaniò. Ten drëdżi pòch bët zmiészóny z jedzenim. Pòch sznapsu w bùdlë mie sã wiedno widzòt, bët òstri, parłãczył òn mie sã z czims baro czëstim, mòze z bòlëcã... Sznaps ju wëpiti ë jegò pòch, chtëren wëchòdò z gãbów, do dzysò mie sã lëchò

parłãczy. Mòże dlòte, że w kòzdi wikeńd ò w kòzdé swiãto doma bét sznaps. Sznaps ò gòsce. Nié ròz téz bëtë sztridë, czej gòsce wësłë. Sztridowelë sã starszi. Reno, pò taczi rozegracje, w całi chëczë bëto czëc nen pòch sznapsu ò jedzeniò. Czòrné statczy zdatë na ùmëcé, a chëcz na swiëzi lëft.

Kwiatë, mòże sã zdawac, że wiedno, mni abò barzi, wòniajã fejn. To dzewùsë wiedno lubitë na wsë wãchac kwiòtcki ò robic so z nich krutë ò wiònczi. Jò pamiãtóm jeden pòch, jaczi, chòcle nie bét przyjemny, to dobrze mie sã parłãczy. Nen pòch bëto czëc na zòczãtkù czerwińca, czej zarò miałë zacząc sã latné ferie. Tak wòniã wiòlgò bóma, co kwitã na biòto, përzinka jak bes abò kasztan. Wiele tegò rosto kòl mie na wsë ò wiedno, czej jò miòł kòl tegò krza chòdzone, to jem czuł pòch szczaniégò zmiészóny ze stòrima smiecama. Chòc nie bëto to dobré wseczëcé, ten pòch dówòł mie nòdzejã na to, że chùtkò bãdã latné ferie. Terò wiém, że na roscëna nazewò sã smardzëna, ò to nie je bóma, le dosc wiòldzi czerz.

Mój jeden z lubòtnëch pòchów téz je sparłãczony z latnyma feriamã. Mòże to dzywné, ale do dzysò lubiã to, jak wòni mòja skóra pò ògrzanim słuńcã. Taczi pòch je cepti ò sparłãczony z leženim nad jezorã pò wëlézenim z zëmny wòdë na gòracé. Czej słuńce pòdò na skòrã, òna sã robi ceptò, a ropa, co z ni ùchòdò, wòni szczescym ò mirã.

Jesén na wsë wòniała ògniskã. Pòlëto sã tedë lëstë ò trówã, a w pòpiòł wklòdało sã bülwë, zebë na drëdzi dzén je zjesc. Spòloné lëstë wòniałë baro specyficzno. Përzniã drapiãcò ò téz dosc przyjemnò pòcha rozchòdała sã na wsë jakò zòpòwiesc zëmë ò òddzãkòwaniò sã z ceptim latã.

Jesén to téz wiedno bét pòch grzëbów. Jò nòbarzi pamiãtóm zapiekóny w prodiżu chléb z serã ò z grzëbama zebrónymã w lese. Grzëbë rëchli sã warzëło w wòdze, co dówòtał taczi nié do kùńca fejn pòch. Pòzni piekło sã te warzoné grzëbë na panewce

z cëbùlã. Baro jò jem lubit to, jak wòniała piekło cëbùla. To bëta zòpòwiesc czegòs pò pròwdze dobrégò do jedzeniò. Chléb bét kładli w prodiżu pòlónym òlejã, na to szłë grzëbë z cëbùlã i na kùńcu sztcëczk sera. To bëto piekłé, a mëma wiedzała, że zjestkù je fardich wierã pò tim, jak w chëczë wszãdze ju bëto czëc pòchã cekłégò sëra z grzëbama. Nè ò z cëbùlã, je wiedzec.

Jedurnò pòcha, jakò parłãczy mie sã z zëmã w dzechnëch latach, to je dim z kòminów. Nicht tedë nie gòdòł ò smògù, bëcym ekò, bio ò tak dali. Kòzdi pòlił w piecu doma tim, co miòł. Pòlëto sã wãglã, drzewã ò, je wiedzec, smiecama. Nicht tedë nie wëwòzył smieców òd lëdzy, tak bëto blòs w miastach. To mieszkãrcowie wëwòzëlë smiecë do taczégò szpecjalnégò mòla za wsã kòl lasu. Nen plac bét ùprzistãpniony przez gminã (tak przënòmni mie sã zdówò). Nazewòł sã wësëpiskò smieców. Le tam wërzucało sã blòs smiecë, co jich nie dało sã spalëc. Na przëmiar pòpiòł abò plastik. Ale tedë tegò plastikù bëto mało. A przënòmni plastikù, jaczégò nie dało sã spalëc.

Czekawé je to, że terò, czej mëszlã ò tim, jaczi dlò mie bét nen pòch z kòminów, tej drãgò je mie rzec, czë bét mileczny, czë równak lëchi. Òn prosto bét. To bét dzél zëmë. Tej zëmã na wsë wòniała dlò mie neùtralno.

Z jinszych pòchów, jaczë bëto czëc, czej jò bét mòłim dzeckã, a chtërny nie sã sparłãczoné z nizòdnym czãdã rokù, to je to, jak wònił òpòł do àutoła. Jò jem wiedno lubit z òjcã jachac na CPN. Nawetka nie bëto tedë nót wëchadac z àutoła, zebë dobrze czëc nen pòch. Zdówò mie sã, że kòzdi wié, jak to wòni. Tak dzywaczno, że czasã jaż głowa bòlała.

Chëcz mòji ómë téz wiedno wòniała tak samò. Bëto tam czëc cos jakbë swiëzo zrobioné pranié, sëszone brzòd ò mój lubòtny – anys. Óma wiedno mia taczë zòtté, w rozmajitim sztòłce bómci ò anysowim szmakù. Jich pòch do dzysò parłãczy mie sã

leno z tą ómą. Ómą Paulëną. Nawetka òna, ji skóra ë ji ruchna, wònifë dlô mie anysã.

Szmaka, to je zëcowô biôtka ò nalëzeníé receptë

Z mòjich dziecnëch lat nôbarzi pamiãtóm szmakã szokòlôdë. Ale nié taczi, co jã (czasã) mòžno bëfo kùpic w krómie. To bëf szokòlôdowi raritas mòji młodoscë. Robifë jã moje starszé pósostrë. Szmakała përnã jak szokòlôdowi blok. Bëfa równak barzi mlëcznô, në ë òna nie bëfa cwiardô jak blok, ale przëbôcziwała pózniészã „Nutellã”, jezlë jidze ò kònsystencjã. Nicht równak nie jôdf ti szokòlôdë z chlebã. Bò za czym? Ta szmaka partãczi mie sã nié blós z dziecnyma latama, ale téz z zòbawã ë niejscenim sã ò nick. Në, mòže leno ò to, czë sygnie szokòlôdë dlô wszëtczich.

Žëbë zrobiec szokòlôdã, mòje pósostrerzci mùszatë miec: mlékò w proszkù, masło, kakaò ë nie wiém co jesz. Nigdë nie ùdafo mie sã zrobiec jistny szokòlôdë, chòc wiele razy jô móm ò to starã. Wiedno szmaka bëfo szlachòwnô, ale nié takò sama. Dërch czegòs mie tam felatò. Jô nie jem gwës, skądka sã wzał nen fëlënk w szmace. Le móm trzë hipòtezë. Pierszò: dodòwczì czedës robifo sã jinaczi. Gwës mlékò bëfo jinszé. Abò kakaò... Mòže mòje pósostrë dôwatë do ti szokòlôdë margarinã, a nié masło? Ale czëj bë dodac margarinã, tej to bë bëfa czësto jinszò szmaka. Doch jô wiém, jak szmakò margarina, bò òna bëfa tónszò òd masła, tej mòja mëma kùpiwała blós jã.

Masło z krómù szmakafo bëlno. Bëfo jaz miodné. È drodzé. Tej, czëj móm je jadtë, to blós kòl kògòs jinszëgò doma. Kòl mie czasã më jesmë mielë masło òd gbùra. To masło mie czësto nie szmakafo. Wònifo krowã ë mlékã òd ti krowë. Krómòwé masło ë mlékò mie szmakafo, bò nie wònifë gównã, le jich pòch bëf taczi, jakbë kòmùs ùdafo sã òddzelëc w czasie produkcje pòch gbùrstwa òd szmaczi.

Wròcającë nazòd do szokòlôdë mòjich pósostrów, tej mòže dlòte jô ni mògã dzyszò znòwù pòczëc ti sami szmaczi, bò prawie lëdzkò szmaka sã zmieniwò. Gdzes jô móm czedës czëtóné, że szmaka zmieniwò sã co sëdmë lat. Tej òd tegò czasu mie sã ju czile razów òna zmieniła ë szokòlôda sprzed wiele lat, czëj jô bëf mòti, szmakafo mie jinaczi jak terò.

Nigdò jô téz ni móm widzóné, jak mòje pósostrë robifë tã szokòlôdã. A mòže móm widzóné, ale tegò nie pamiãtóm. Wiém, że to bëfo nót długò mieszac tężkã abò takã drzewianã kùlã do trãpaniò casta. Mniészò z tim. Terò jidze mie ò trzecã hipòtezã, dlòcze mie wcyg nie ùdòwò sã tak zrëchtowac ti szokòlôdë, žëbë szmakafo jistno jak cziledzesãt lat nazòd. Mòže mòje pósostrë dôwatë jaczis dodòwk, ò chëtënym jô nie wiém. Mòže jidze ò jakã aromã abò bóg jeden wié ò co jinszëgò.

Ta mòja biôtka ò nalëzeníé szmaczi z dziecnëch lat je fejn sama w se. Jô terò wiém, że czëjbë mie sã w kùncu ùdafo nalezc richtich receptã ë zrobiec jistnã szokòlôdã, tej jô bë nie czuf satisfakcje. Nawetka jô bë czuf żòl, że to ju je kùnc szukaniò ë jô jem gwës, że to nie bëlobë tak, że òd tegò czasu czãsto jô bë robił nã szokòlôdã doma. Na tim jednym ùdónym razu bë sã skuńczëfo, a robienié ë próbòwanié bë bëfo ju bùten szëkù, bò doch gwës wëlëze bëlno, tak jak je nót. Dlòte jô mëszlã, że nigdë nie spitóm mòjich pósostrów, jak òne robifë nã szokòlôdã.

Jinszã szmakã bëf anys. Jô móm ò nim ju rëchli pisóné, ale jezlë jidze ò jegò specyficznã szmakã, to jô ni mùszòf sã jiscëc ò to, że dlô mie nie sygnie. Nicht, òkróm mie ë mòji ómë, nie lubif anysù. Nicht nie chcòf òd mie jednégò, czëj miòf jem dostóné całã tutã òd ómë. To bëfo pò pròwdze piãknë wseczëcé, miec cos blós dlô se, co mie szmakò. Knòpi dzywaczno na mie wzërelë, czëj jô òb czas paùzë w granim w balã, miast sëgac pò „czipsë”, bròf jem te żòftë bómczì ë nima dodòwòf jem so mòcë do dalszi jigrë.

Z miodnëch rzeczów to téz pamiãtóm kwiôtłczì òd zògówczi. Te biôté z tëch pòkrzëwów, co nie bòłało, czej jich sã tikało. Ùriwało sã ne kwiôtłczì è susało w gãbie. Szmałało jak miód abò cëczër.

Do dzysò tak móm, że jò baro lubiã piekłą cëbùlã è wòrztã. Mòja mëma robiã czasã na wieczërã cos, co pòdług mie je nòlepszym mòltëchã na swiece, jezlë jidze ò chùtkòsc robiëniò è szmakã. Sygło wzac resztczì wòrztë, pòrznac jã na sztëczczì, wrzëcëc na panewkã. Pòzni dodòwało sã cëbùlã. Wiele cëbùlë. To wszëtškò bëło szmòrowóné tak długò, jaż cëbùla robi sã miãtkò. Na kùnc nót je dodac cos, co spròwiò, że kòzdi mòltëch je dobri, a nen jidealny. Jidze ò tomatenzós. Czej wòrztã z cëbùlã dobrze zmiészajã sã z tim tomatenzósã, tej mòzno je jesc. Z chlebã, je wiedzec, bò pò sami wòrzcë człowiek doch nie bãdze najadfi. Nen mòltëch mòja mëma nazëwała „wòrztã pò cëgańskù”. Jò jem czekawi, czë cëgóni pò pròwdze tak jedzã. Jezlë jo, jò wierã móm w swòji krëwie cëgańszcë genë.

Mòltëchë, chtërne rëchtowała mòja mëmka, wiedno bëtë prosté. Nié wiedno smaczné, ale mniészò z tim. Doma ni mielë jesmë wiele dëtków. Mòzno rzec, że czasã nawetka ni mielë jesmë czësto dëtków. Wiedno równak bëtë bùlwë, jòjka è mòzdrëch. To sygło mòji mëmce do zrobieniò pòtiniò. Jòjka w mòzdrëchòwim zòsu. Chto tegò nie znaje, chce pierszi rzëcëc kamã. To bëło zjèstkù na piãtk. Jò dzysò, pò tëli latach, nie jem w sztãdze przëbaczëc so, jak szmałałë te jòjkã, ale baro dobrze pamiãtóm szmakã bùlwów z mòzdrëchòwim zòsã.

Jò nòbarzi lubił, czej mëma dòwała wiele mòzdrëchù do zòsu. Tedë to dopiërze szmałało. Òstri zós z bùlwama. Tak so mëszlã, czej to piszã, dlòcze jò tedë ni miòł ùdbë jedzeniò bùlwów z samim mòzdrëchã? Doch to bë mie tedë gwës szmałało! Në jo, ale w tim mòltëchù szło prawie ò te jòjka, zëbë bëło cos, czim sã mòzno najesc, czej nie bëło, abò czej ni mògło bëc miãsa na pòtinié.

Dotik è zdroj – to je to, czegò bëło tak wiele, że jaż niewiele pamiãtóm

Jezlë jidze ò dotik è ò zdroj, a barzi wëzdratk czegòs, to mëszlã, że nie bëło rzeczów, co jò bë zapamiãtòł jakò mileczné. Bëło jinaczi, w drëgã starnã. Czej dzysò dotikóm rozmajitëch rzeczów, tej czasã przëbòcziwò mie sã jaczes wëdarzenié z dziecnëch lat. Na przëmiar, czej czasã dotikóm bómów, tej przëbòcziwò sã mie, jak rãce lëmiłë sã òd zëwicë abò jak jesmë z drëchama nalëmiałë noszi òd klonów na gwòsné nosë. Në, mòze je jedna rzecz, jaczi òd dziecnëch lat jò nie lubiã tëcac. Jidze mie ò watã. Czej sã miało sëché rãcë è tikało sã watë, to bëtò dlò mie cos nié do strzimaniò. È tak mie òstało do dzysò.

Piãkné kròjmalënczi, blónë na niebie, stùnce, co zapòdò nad jezorã, gradowé niebò, grzëbë w lese, to je wszëtškò, co za dziecnëch lat bëło dlò mie normalné, a dopiërze dzysò, czej jadã nazòd na wies, te wszëtzcë rzeczë è zdarzenia sã dlò mie snòzë è téz smùtné a nostalgiczné. Jò wiém, że to prawie dlòte, że czedës to jò móm widzóné czãsto, a nié òkazonalno, è bëło to dlò mie normalné, że jò dzysò ni móm dówóné na to bòczënkù. Ni miòł jò nizòdnëch mòcnëch wseczëcóm wzérajacë na np. grzëbë w lese, tej nie òstało to w mòji pamiãcë.

Jinaczi kòl mie je ze zwãkama, szmakama, pòchã, to je ze zmògama, co bùdzëłë tedë we mie rozmajité wseczëca. Jò to pamiãtóm prawie dlòte, że nie warało to wcyg, le bez krótczi sztócëk è bëło dlò mie, jakò dlò mòtëgò knòpa, czims baro wòznym. To prawie dzãka wseczëcóm ùdówò mie sã pamiãtac è wracac ze wspaninkama do dziecnëch latów. Leno zëbë pòwstało wseczëcë, mùszòł òstac rëszony chòcle jeden ze zmògów. Tak prawie ùtwòrził sã wspanink.

Kristina Léwna

Jak na spòwiedzë

– Julma ju! – rzekła stôrô Bieszkòwô do se i szła so sadnąc blëzi piëcka.

Doma bël jiwër. Wszëtkò bùgrowalo, jaż dzywno, że ta malinkò chëcz sã nie rozpadła òd tegò wszëtczëgò. Zawisc krążëła w nëch scanach i nie chca wëlezc ani przez òkno, ani przez dwiërze.

– Żebë të zdechła jesz dzys! – wrzeszcza Wala na swòjã bratowã, chtërna nie òstòwa ji dlëznò i dòwa kònterà. Wadzeniégò nigdë nie bëło dosc. Jak nié ta, tej ta.

– Jistny cyrk! – mësłëła stôrô i mòdlëła sã, żebë blós chùtkò zëma sã skùńczëła, tej Wala bë rëszyłë w szuling i stòlbë sã chòc jakò taczi spòkój. Zëma jednak wlekła sã, a ji kùńca nie bëło widzec.

– Te dwie so òczë wëdrapią! – gòda sãsòdka do Bieszkòwi i ùsmiëwa sã letkò pòd nosã. Widzec bëło, że czëje z tegò jòchtu wiòlgã érà. Doch przëbiegła do pórtë, żebë sa dowiedzec, co je lóz.

– Nie wëdrapią, nie wëdrapią! – ùspòkòja Bieszkòwô i ùriwa témã, żebë nie bëło, że na swòjich lëchò gòdò. Zarò téz nawróca pòd dodóm, bò ji sã przëbòczëło, że mò cos włączoné:

– Platizer! – zawòła i nëka rën. Sromòta ji bëła wiòlgò, ale na swòjich nie mdze lëchò gòda. Mia so to przërzeklé i tegò sã trzima. Wala mia wiòldzi żòl do Bieszkòwi, że ta ji zabronila sã żenic. Mia kawaléra i nawetka dzeckò, ale stôrô chùtkò kòza dzeckò strëchòwi òddac, a jã òtrzima doma.

– Nie mdzeta mia z czegò żëc! – dërch czëła Wala. – Òn ce òstawi dlò jinszi, fòrszniészci. Dzeyc mò pewno wicy! To je taczi lózbùksa. Wala ùwierzëła. Pò ùrodzeniu òdda knòpa swòjémù kawalérowi i jich drodżi sã

rozeszłë. Nie chca zòdnëch widzeniów, zòdnëch prów, nic. Sëmiënno pòdpisa kwitë i sta sã jakbë òd nowa Walã sprzed pòrodu.

– Panna – pisa we wszëtczich papiorach – panna bez dzeyc!

Terò mò sztërdzescë lat i dali je pannã. Z jednym wëjątkã, że mieszkò z bratã i bratowã, chtërna czëje do ni pretensje ò wszëtkò: za wiele wòdë je spùszczoné, za wiele prądu wëpòloné, za czòrno je w kãpnicë... i tak bë móg wëliczac wcyg.

Wala sã bróni, ale tej je jesz gòrzi, bò ji bracyna wiedno stoi pò stronie swòji bialczy, „parchati dżérë”, jak jã nazwa. Nie je letkò to dwòje przëgadac, bò bracyna nawetka je taczi na bicé, a na to Wala ni móze so pòzwòlëc. Nie chce miec rozczidli glowë czë zlomióny rãczy, to bë bëło za wiele. Czëje gòrzi w se i wiòlgã nimòc. Czedës to ji tak nie robilo, ale terò, czim je starszò, tim wicy mò w se zloscë i jadu. Nawetka lapie sã na tim, że mòglabë swòjã bratowã, „parchatã dżérã”, zapchnąc knypã abo seczerã jã gwizdnąc w dezmar. Jednak, czëje te mësłë jã nachòdają, tej jidze w swòjã jizbã i chùtkò zakriwò glowã zòglówkã, żebë je òdnëkac. Nie je mòrdarzã. Nie mdze szlachtowa „parchati dżérë”, chòc to bë rozrzeszëło ji wszëtczë strapienia.

– To je twòja wina! – gòda Wala do Bieszkòwi. – To je blós twòja wina, bò të chca miec na starosc dżëwkã do òpieczy nad sobã! Të nie dba ò mie, le żorga ò se a ò swòjégò synka-gòspòdarza. Ale mie z niegò gòspòdòrż! Chùtkò mù sã to wszëtkò sprzikrzëło. Nie dól radë, a ta jegò „parchatò dżéra” do robòtë sã nie nadòwò.

– Nie wërãpiój! Je doch pòst! Lëdze mają sã

férowac kask lepi jak wiedno!

– Nie wëjeżdżôj mie tu z pòstã, le sã przëznôj jak na spòwiedzë, co të so mia ùdbóné!

– Të tak na mie trzasniesz, a jô ju nie pamiãtajã wszëtczëgò. Jem stòrò i tëli!

– Ale czedës të nie bëla stòrò i tej të mia mòc: „Më mdzemë mielë dobrze kòl naszëgò Sylwa. Òn je mòcny. Ùdzrësz!”. Tak të dërch gòda. A òn je parch taczi sòm jak jegò bialka. A jô? Gdze jô jem? Wezdrë terò na mie i rzeczcë, na wiele lat jô wëzdrã? Nè gadôj! Nie chcesz wzerac! Nie chcesz gadac! Të wiész dobrze, że na wicy niżlë móm. Wëzdrã na zgòrknialã stòrã pannã, chtërnij nìcht nie chce. Mój cuch ju òdjachòl i wicy nie wrócy. Ale to je twòja wina. To przez ce! Bò dzysò jò bë mògla so žëc jak pani, a nié jak szur kòl piécka z „parchatã dżerà” za dwierzama. Òna na mie pòlëje, jak na dzëwé zwierzã. Dërch cos robiã nié tak. Kòzdegò dnia na mie wżérò, žëbë mie dac kònrã.

– To mają lëdze jesz gòrzi! – rzekla stòrò i zgłosnila telewizór, w chtërnym lecòl ji ùlubiony program „Familiada”. Wala wëcygla wticzkã z gniòzdka i rzekla, że terò mdã gòdelë i stòrò, chòc nie chce, tej niech sa zmùsi.

– Zaczniemë òd bòjczy. Òd bòjczy ò smòkù – rzekla Wala, chtërna sadla so tak krótkò mëmë, że ta jaz czëla sã niepòràczno, jakbë jã ùgniòta na ny zòfie, co doch dwie personë letkò bë pòmieszczëla, ale terò, w tim mòmence, zófa sta sã jakbë za krótkò.

Stòrò rzekla, że wìtro pògòdajã, co Wala tak znerwòwalo, że rzekla, że zarò czims rzucy w nen telewizór i mdze kùnc.

– Sedzë! – przëtrzima stòri rãkã, bò ta chca sã pòdniesc i włączëc swòjã „Familiadã”. – Mdziesz slëcha bòjczy ò smòkù, chtërnégò widzòl blòs mòli knòp i alarmòwòl swòjã całã rodzëznã, że je taczi stwór w jegò jizbie, ale ani jegò mëma, ani tatk mù nie wierzëlë, a czym barzi starszi nie wierzëlë, tim wikszij stòwòl sã smòk. Ùrós tak baro, że trzeba bëlo òdkùrzac jizbë, wkròdajãc sã przez òkna i dwiërze, bò wszëtkò wëfùlowiwalo

calo gadzënë. Jednak dërch gòspòdëni twierdzëla, że wszëtkò graje, jaz smòk sã zerwòl i na swòjim pùklu ùniós całã chëc. Czej chlop przëszed dodóm, zòczil blòs wiòlgã dzurã, chtërna pò chëczi òsta. Zaczã sã jiscëc. Lòz do sąsadów i rozpitiwòl, a ti rzetelno gòdalë, co sã sta. Nèkòl tam, gdzie miòl zaczwòrdac smòk z jegò bündinkã, bialkã i sënã. Zòczil jich. Smòk bël baro wiòldzi. Zmalòl dopiérkù, czej òn i jegò bialka przëznalë, że smòczi jistniejã.

– Co to mò bëc? – Bieszkòwò rzekla, bò nijak nie rozmia, pò co ta ji to òpòwiedzã.

– Të nigdë nie przëzna i pewno nie przëznòsz, że w naszych chëczach je smòk! – òdezwa sã Wala. – Smòk, co zjòdò nas ju òd czile lat. Taczi, chtëren wësusò wszëtkò, co dobré w lëdzach. Je naszą chòwã. Kòl nas sã nigdë nie gòdalo nic lëchégò prosto w slëpia. Wszëtkò bëlo sztël, sztël, jakòs to doch mdze? Ale jak? – pitóm sã ce – to mdze? Chto to wszëtkò mò zalatwic, chto mò pò ce pòsprzãtac?

– Jo doch jem czëstò, a nie swiniã tak baro! Mòze mie sã zdarzi përzna sykòlnãc, ale to doch stòrim lëdzóm tak jidze! – brónila sa Bieszkòwò.

– Jo gòdóm ò twòjim rozrzesziwanim problemów. Ze mnã të so ròz-dwa pòradza. Jô mia òsmenòsce lat. Bëla mlòdò. Òd ce zaleznò. Chùtkò cë szlo pòdjãcë w mòji sprawie decyzje, ale terò të nick nie gòdòsz. Terò jes sztël. Gòspòdòrz twój Sylwò nick nie zdobél, blòs le òsmë gòdzyn do robòtë i dodóm we wëro. To wszëtkò. Nawetka plotu òn nie je w sztãdze dwignãc. Wżérò na mie, ale jô nie mda tegò robila. Móm gò w rzëcë!

– Mie je slabò! Dòj mie Amòl! – krzëczãcò zapiszcza stòrò.

– Nie dóm cë żòdnëch kroplów! Na litosc ju mie nie nabierzesz! Przëznôj, że smòk tu je!

– Jo gò nie widza! – rzekla stòrò.

Stanisłôw Janka

Błãdny òdżin

Wëjimk z wikszij całoscë

Kòl mie na pòczãtkù bëło słowò – „aãszkanié”, a jò tej sedzòł na topkù.

A nënka jakbë do rimù gòdała:

– Robi aãszkù, knòpkù.

– Æã, ju je – jò wëstãkòł.

Pòtemù jò ajkòł naszégò pieska Azã.

– Òn cë nick nie robi.

– Ale òn mòże zrobic ham!

– Nié, knòpkù, ni miéj ùrsasu.

Më mieszkëlë na ùstrzechù, a tamò bëłë aczipaczi.

Gwiòzdë swiécëtë na niebie – a to robiłë aniòtcë.

Tatk przëwiòzł bùlwë z pòla i je arfòwòł w sklep.

– Nasz Ksãderk je atiti, mò sã rozmiec – pòstëszny – nënka miała rozesmióńã gãbã.

Do nas przëszła sãsòdka pòzëczëc sklónkã cëkru, a pò szterkù wësza.

– Widzała të, Gnësa, jak òna rozëdzrziwała sã?! – óma rzekła do nënczi. – Je to ale babica.

Kòl naszich sãsadów òbagniała sã òwca, ale nòpierwi òna bëła bagnicã. Czë temù, że òna chòdzëła wedle bagna?

Nënca na rãkach wëròstiwałë bardawice, óma je zarzëkała słowama:

– Co jò widzã, niech przëbiérò, a czegò jò nie widzã, niech zdżinie.

Znòù ópa Bernadis kòzòł te bardòwczij smarowac kùrzim gównã, ale jedno i drëdzë nick nie pòmògało.

Nënka jachała do notariusza z jaczima papiórã. Notariusz chcòł jã kùsznãc w rãkã, ale nënka jã chùtkò i òstro òd jegò gãbë òdsënãła.

– Jakbë to bëło, czejbë òn mòjã rãkã z tima

bardawicã kùszkòł?! Jò bë mù zbrzëdła mët z wszëtczima białkã.

– Nen notariusz to je bawibiòłk – wczidòł sã w gòdkã nënczi tatk. – Jò gò ni mògã stëchac, jak òn bebłoce i sã slëni, czej òn jakãs białkã ùdzrzi.

Nënka co jaczis czas gòdała wiérztk ò jaczims bëlë i jaczis bëlce, ale kim òni bëlë, tego jò nie wiém. To szło tak:

– Jedze béla z fórzã sana, wedle młëna pò kòlana, a ta bëlka, dobrò białka, ùwarzëła mù dwa jajka, a ten béla dobrì dzòd, òba jajka smacznie zjòdł.

– Te słowa „béla” i „bëlka” – gòdòł tatk – mògã pòchòdzëc òd Bëlòków, chtërnij mieszkają nad Bòtã i zamiast lëtrë „el” ùziwają lëtrã „el”, ale na gwës jò tegò nie wiém.

Bél przë ti gòdce młënòrz Klajszmit:

– Kò jò jem òd Bëlòków, ale taczich słów më nie znajemë.

– To të jes Bëlábél – smiòł sã ópa. – Më ò taczich jak të gòdelë: – Béla, bél, trzast głowã w dél.

– Ale jesz są Bëlëbónowie – młënòrz rzekł spòkòjno, a sã nie gòrził – ti mieszkają blëzi Gdinie, w Rëmi na nen przëmiar.

Jò tegò stëchòł, a sã bawił bërczkã – knãpkã na nitce. Jò pòcygòł nitkã, pòpùszczòł jã, a knãpka krãcëła sã jak òbarchniałò.

– To robi bë, bër, bër – wëszczërzała sã óma. Kòl nas w Mùtkòwie bëło jesz jedno krëjamné słowò: kibitka. Më, dzecë, krzikelë: – Pùdziesz do kibitczij!

Pò latach jò sã dowiedzòł, że kibitka to bél wóz, chtërnij w Ruskach, jesz za cara, wiezlë sòdzowników, colemało na Syberii.

Skądka taczé słowò w naszi Kaszëbsczi?! Nasze Mùtkòwò leżało kòl jezora Błochówkò, a nad tim jezorã czasã kòl wieczora swięcył sã błądny òdzin. Gòdelë, że nen òdzin to je dzëwczã, co szło na zérndzenië z knòpã, chòc starszi ji to zakòzëlë.

– Jò nie jidã do knòpa, le za wòdã – dzëwczã łgało, a ters òno jakò błądny òdzin prowadzëło zakòchònëch na ùstronã, namòwiãło jich do grzëchù, a pòtemù topiło w błoce.

Z òkna naszi chëczë bëło widzec, jak kòl dzesãti przed pòłnim Klarka jachała ze swòjich pùstków na Bòrczkù do biblioteczki w Mùtkòwie. Òna tã bibliotekã prowadzëła przez wiele lat, jesz za pannã. Òna miała starã, zëbë wszëtczë ksążczi bëłë òbłożoné szarim papiórã – a nié zëbë bezwstidno mieniłë sã farwama.

– Czemu wë to robice? – spitòł sã ji jeden czëtińc.

– Bez tegò papiòru òne bë bëłë zarò ùnuzlónë.

– Jo, jo, jo – wëszczërzòł sã nen chłop. – Wszãdze le ta szarota i kòmùda.

Bracyna Klarczi, Sztefón, bëł czerownikã Klubù Gbùra, do chtërnégò sã schòdzëła młòdzëzna z Mùtkòwa i òkòlégò, ale òni colemało nie bëłë gbùrama. Biblioteka i klub bëłë do se przëległë i miałë dwiërze,

chtërnyma sã chòdzëło tuwò i tamò. Czasã òni sã zastãpiwelë – ròz òna szła robic kawã dlò klubòwiczów a przedawac miòdzëznã, a ròz òn wëpòziczòł ksążczi. Sztefónk miòł trim do cëchùnków i malënków. Wiòldzima lëtrama cëchòwòł afisze i plakatë – wszëtkò kòl niégò miało mòch i bëło widzałé.

– Jak jò sã nalòzł na tim swiece? – jò sã ròz spitòł nënczi.

– Bòcón przëlecòł na zymkù òd mòrza i cësnał cebie mie na klin, na szërtuch – òna òdrzekła.

– A nie przëniosła gò czasã warnã?! – tatc sã wtrącył i sã zasmìòł.

– Jidzë lóz, Tédór – wadzëła na niégò nënka.

– Të wiedno co plestòsz!

Ale tatc nie szedł lóz.

– Trzeba jemù pòwiedzec pròwdã – tatc bëł ùpiarti. – Jegò wërwała z jednégò mòla dzecołapka.

– Dòjzë pòkù, bò chwòcã jakãs kòdrã i ce nią walnã.

– A pamiãtòsz të, jak nasz Ksãderk miòł trzë latka a krzikòł na bòcóna:

– Kle, kle, kle, bòcònkù, cëz të mòsz w ògònkù?! Malowónë dzecãtkò, zesrónégò knòpka!

– A jidzë, të brzëdòlu jaczis!

Ale tatc nie szedł.

– A ters òn tamò, gdzie bòcòne brodzã,

bòdarzi rëbë, tak òn ju je stòri – tatk gòdòł coròz głośni. – Szandarzë gò czedës schwòcą za to bòdarzenié i dadzą jemù sztròfã.

– Kò je stòri, czej òn mò terò szesc lat!

– nënka jaż krzikała. – Sztròfã téż trzeba płacëc, jak sã wãdzy rëbë wãdkã.

– Ale bòdarzenié to je co gòrszégò – tatk nie ùstãpòwòł – bò rëbë sã kłuje òstrima szpicama i tak pò pròwdze je niszczi. To je cos bestialsczégò w ùprocëmienim do malinczégò hòczëka.

Jò bòdarził kòł rzëczy i na rzëce Rogòlëcë, chtërna płëniãła kòł naszi òbòrë. Gdzes sto métrów w górã ti rzëczy stojòł młin, a w nim młënarze Klajszmit i Tròwiczi mielëlë zbòzë na biòtã i prostowã mąkã, krëpë i òtrãbë. Òni mielë kómbinézònë, czòpczi i gãbë òbsëpóné mąkã. Z ti mączci óma piekła dlò nas wszëtczich chlëb. Pò ùpieczeniëm gò gòdała i rozdòwała, a sã smiała:

– Nen dlò Labùdów, nen dlò Fòrmelów... i tak wiele razy.

Nënka ròz przë tim rzekła do tatka:

– A të mòzesz sobie wdarzëc, jak Ksãderk bëł òdchòwãncã, to òn nòmili chlëb jòdł.

– Òn gò barzi susòł nizle jòdł – poprawił nënkã tatka.

– Z tim chlebã to òn je za tobã. Të jes chle-bòwnikã i bұлwòwnikã, a jesz do tegò të wiele miãsnëjesz.

– Jak kòzdi chłòp – óma dostrzegła.

– Jò mùszã jic z bùksama – rzekł ópa.

– A biéj, biéj – wczidała óma Bòléska. – Të bë mógl ju w kùńcu wëwalëc to gówno z szituza. Òno ju stoi tak skòpicã, że pòdchòdò pòd samã dzurã do sraniò. Jesz gò chtos slòdkã dotknie i sã ùczapie.

– A gdzie jò móm to gówno wëwalëc?

– Në të nie wiész?! Na karã. A tej z nim jachac w pòle i rozdrzëcëc.

– Jò nie wiém, czë òno sã nadòwò na pòle. W ùsòdzkù je fùl gówna, ale i razã z nim fùl gazetów, chtërnyma më sã wëcëromë.

– A co gazetë szkòdzą, òne wszëtczë zgnijã w zemi razã z tą wiëdzã i propagandã... Të ju jidzë z tima bùksama, bò jesz w nie co

pòpùszczisz – rzekła óma i mòchnãła szerok rãkã.

Tej tatka jesz dodòł:

– Na roscenié bұлwów nòlepszo je jaucha.

– A na gùrczi nòlepszo je człowieczònkã – rzechòtòł ópa.

Tatk mie wëstòł do baru z kankã pò piwò.

Bùfëtnica nòpierwi lała z kranu piwò z szëmã do kùfla, a z niego do kanczi. Ji biòtë, nabrzëmiałé piersë, chtërne sã wëcëskałë z dekòltu, wëzdrzałë, jakbë bëłë przecãté równo na pòł.

– Të, knòpkù, so mëslisz... – òna sã òdezwała, a jò sã ùrzast, że òna pòstrzegła mój zdrok na ji piersach – të mëslisz – òna gòdała dali – czemù jò nie lejã piwa prosto do kanczi. A temù, żebë jò wiedzała, wiele jò do kanczi wlała i wiele jò móm za to wycz dëtków. Kùfel to je mòja miara.

W barze sedzelë sami chłòpi. Pilë piwò z kùflów i kòrnus z mòtëch czeliszków, i gòdelë a gòdelë. Tamò bëto gòwòrno jak kòł pszczołów w plecònce.

Bùfëtnica wadzëła sã z jednym pitã ò to, że òn chcòł kòrnus, ale bez przëgrizci.

– Pò co mie zgrizka?! – krzikòł pita.

– Razã z kòrnùsã trzeba kùpic zgrizkã, taczë sã przëpisë, ni ma na to radë – głośno wsòdzała mù do głowë bùfëtnica.

Jeden chłòp pił piwò tak chcëwò, że to piwskò z szëmã zacząłò jemù scekac za kòszlã.

– Të czapa jeden co jes, nie rozmiejesz të bëlno pic?! – wadzył na niego jegò drëch.

– Czemù tuwò ni ma mùzykańtów?! – krzikòł jeden napiti starëszk. – Przed wòjnã òni tuwò wiedno bëlë. Bez mùzyczi swiat je pùsti.

Naròz do baru weszło dwùch milicjantów. Nen starëszk scësził sã, a jiny mët z nim. To tak wëzdrzało, jakbë lëdze bòjelë sã władzë. Ti milicjancë rozsëdlë sã kòł jednegò stolika, bùfëtnica jima przëniosła piwò i pò jaczims czasu wszëtkò wrócëło do tegò, co bëto – znòu rozlégòł sã głośny gòwòr. I tej jò prawie rëgnął z kankã piwa dodóm do tatka.

Pò drodze jô wsadzył pòlc do piwa i gò tej òblizòł. Mie sã zrobiło gòrzkò w gãbie i jô òd tegò jaz sã zdrużnął.

Czej pòstãpnégò dnia z krwi tatka zeszło piwò, tej òn mie pòsadzył na „mëgã” i më rëgnãlë w długa. „Mëga” bëła mniészò òd eshaelczy, tej më ledwò na ni sã we dwùch miescëlë. „Mëga” téż jachała cësz i tak letkò pòpiardiwała. Nasze włosë òd ti jazdë zawiéwało na slòdë. Jô òbjimòł tatka w pòł i czuł na jegò krzebce mòklëznã. Czej më bëlë dali òd wsë, tej më gòsno krzikelë i spiéwelë, a kòlibelë głowama. Më tak przejachelë pólnyma drogama i stegnama nawkòł całë Mùtkòwò. Jô bëł búszy, czej kòł drodżi stojòł jaczis mój drëch. „Òni sã mie falszëwi” – jô so mëslòł a smiòł sã pòd nosã.

– Co wa tak jezdyta jak Mark pò piekle – òdezwała sã nënka, chtërna stojała midzë brómką do naszégò domòctwa a drogã.

– Më jedzemë szëkac szczescò – òdczidnął tatka.

– Jo, jo, wa gò prawie nalézeta jak zëmã na zymkù... Ksãderkù, nie je tobie zëmno?

– Nié, nënkò, mie krzebt tatka grzeje – jô sã gòsno rozesmiał i jô miòł swiãdã, że to pò pròwdze bëło szpòrtowné.

– Za czilenòsce lat, czej Ksãderk bãdze dwadzesce lat stòri, tej më pòjedzemë, kòdżi na swòji „mëdze”, nawkòł swiata.

Jô sã ùceszil:

– To ale bãdże jazda.

Tatk gòlił sã dwa razë w tidzeniu – wiedno w kùchni. Swòje gòlëwadłò òn miòł w drzewiany kastce, a czej jã òtemkł, tej miòł przed sobã szpédzelk. Tatk sã golił abò brzëtwą, czej òn sã nie spiesził, albo gòlëtkã, czej sã spiesził. Czej òn sã gòlił, tej òn wszëtczich nëkòł z kùchni, le jô mógl òstac, ale jô nick ni mùszòł gadac. Jô baro lubił zdrzec, jak tatka mòkrim pãzelkã pòcéròł òkrãgłë mëdełkò, a tej tim mëdlił so gãbã i w kùncu zaczął pòmalinkù scënac swòjã zaròstosc. Ròz òn cziwnął na mie pòlcã, że jô miòł pòdërc. A czej jô do niego przëszedł,

tej òn namëdlił pãzlã mòjã gãbkã, wëcygnął z gòlëtczi ziletkã, òdwrócył w mòjã stronã zdrzadełkò i rzekł:

– A ters të sã ògòlë.

I jô tak jak òn zaczął pòmalinkù sã gòlëc, a gòlëtkã bez ziletczy scëgac biòtã, mëdłanã pieniznã.

Czej jô tak to robił, jô jaz z redoscë wzdichòł i wiesòło pòrzkòł z zadòwoleniò.

Tatk wiele czëtòł Ewanieliã i ò ni rozmiszlòł, òsoblëwie w niedzielã. Czej më sedzelë przë stole i jedlë kùcha – jak sã kòł nas gòdiwało: plòck z wrzodama – tej starszi pilë kawã, a jô arbatã z wszechmatczégò zelò. Tatk rozwòzòł:

– Pón Jezës pò zmartwëchwstanim przeszedł przez scanã wieczernika. Òn miòł tej taczé całò, co bëło i miãsné, i dëchòwë jak lëft. Czej Òn w jinym mòlu jòdł z apòsztołama rëbë, kò tej Òn miòł i gãbã, i jòdnã gòrdzel, i żòłãdk, i flaczi. A czej Òn przepòdł, zdżinął apòsztołóm z òczu, to gdzie to zjadłé, przeżwóné jestkù òstało?

– Të wiedno, Tédorkù, mùszisz filozòfòwac – jiscëta sã nënka, a tej dodała z zadzëwòwanim: – Co jô za chłopa dostała. Czë të wiész, że sã z cebie we wsë lëdze pòdsmiëwają?!

– A niech sã pòdsmiëwają! – zniòł sã tatka. – Jô sobie tegò nie bierzã do głowë.

To bëło lato. Wùja Kazmiërz Szëprit wzał mie ròz na banof w Fikakòwie, gdzie òn bëł prowadnikã w czerwòny czòpce z czòrnym daczkã. Wùja bëł dosc tëli sëti i czasama cãżkò dichòł, czej òn przëstòwiòł przësuwnice. Òn nié leno czerowòł cugama, ale téż zapòlòł i gasył lãpë w semaforach, zamikòł i òtmikòł zastòwk przed drogã, a téż sprzedòwòł bilietë.

Ze swojã białkã, Hanã, òni ni mielë dzecy, tej òn nòmili chcòł bëc ze mnã, òn czuł sã jakbë jô bëł jegò synkã.

– Të jes ajka knòpk, a taczich jô baro lubiã, a nié tëch rozbleków, co wszëtckò nawkòł se rozwòlają.

Szëpritowie mieszkelë w banowim bùdinkù

na piãtrze, dëcht nad samã dizurkã prowadnika a nastawniã przesuwniców. Tej wùja miòł krótkò dodóm. Jak òn bët w robòce, tej białka jemù przënòszała pòłnié w trzech mòłèch triglach – w jednym bùlwë, w drëdżim zós i miãso, w trzecym gãsti griz z krëzbùlama. Òn sadnął za swòjim biórkã w dizurce, zjął czòpkã, przeżegnòł sã i zaczął jesc jak najãti. Tak chùtkò, jakbë chtos mù chcòł to jestkù wyc. Mie cotka zaprowadzëła do jizdebci, gdzie sã sprzedòwało bilietë przez òczenkò i tamò na mòłi stól òna mie pòstawiła talërz z ańtopã i téż griz z krëzbùlama.

– A jak chtos przinãdze kùpic biliet, co tej? – jò sã spitòł.

– Nicht nie przinãdze, cudzi tu jadã rzòdëchno. Pierszi przëjedze za sztëre gòdzënë.

Czej jò ju to pòłnié zjòdł, tej jò pòdszedł do taczi szafë, w chtërny régã za régama bëtë zawieszoné kartónowë, prostokãtowe bilietë, jak wëtłómaczëła cotka Hana, z wëdrëkòwónyma numrama i mòlãma, dokãdka za nie rézownik mòże jachac. Pòd òczenkã do jich sprzedòwaniò bëto kòto z żelazã z dzurama do wkłòdaniò dëtków abò bilietów. Czej sã tim kòlã zakrãcëto, tej kasjéra dostòwòł pieńdze, a rézownik biliet. Kòl samégò banofù, pò drëdżi stronie drodżi, wùja miòł ògród, gdzie rostë swiãtojanczi i ãgrest, warzëwa, jabka, krëszczy i slëwë, tamò téż w szarëch klòtkach bëtë biòtë trusë. Òne wiedno wëcygałë pësczi za czims do jedzeniò. Czasã wùjã mie pòzwòlòł jima dawac lëstë kapùstë i marchiew.

– Jò bë jesz chcòł chòwac gòłãbci – gòdòł wùja – ale jò ni móm tuwò placu na gòłãbnik, gdzie jò bë mógł je trzëmac... Lëchi lëdze nie lëdajã zwierzãtów, a jò móm òblubioné wszëtczë stwòrzenia – òn pòdczorchnął.

Jegò zëcé toczëło sã òd banowi słuźbë, pò zmùdzenié doma i robòtã w ògrodze – blós w niedzielã białka hòknãła gò pòd remiã i òni òdswiãtno òblokli szlë do kòscoła.

Czej òn miòł dizur, òn wiedno baro długò zdrzòł na cudzi, chtërne z Mùtkòwa jachałë w jiné mòle na swiece. Òd tegò zdrzeniò w nòrcékach jegò òczu pòkòzywatë sã kapczy łzów, òne swiécëtë sã jak rosa na lëstach kòbiërcu.

Cotka Hana miała wiòlgã starã ò swòjégò chłopa. Ròz jò czuł, jak òna rzekła do òmë:

– Bòlëskò, chłopa trzeba bëlno òbszùżëc.

Óma sã rozesmiała, ale cotka bëła baro pòwòznò.

Kòl nas doma bëła jesz praóma Martësza, nënka òmë. Òna bëła na penzji kòl òmë i ópë. Colemało òna sedzała na stòłkù z szeroczima òpiarcama, bëła òblokò na czòrno jaż pò szëjã, jakbë wiedno zëła w żalòbie i wcyg trzymała rózańc a sã mòdlëła – òna cëchò rëszała gãbã. Czej òna chcała wstac i përzna sã przerëc, tej òna mie prosëła:

– Pòdòj mie le, knòpkù, mòjã pòcechã staroscë.

Jò tej ji przënòszòł z nórta palëcã.

Nògòrzi z nią bëło w nocë. Òna wiedno òdeckniwała kòl trzeci gòdzënë, a tej dali ni mògła spac. Wòtała, zëbë chtos do ni przëszedł i ju pòmògł ji sã òblëc. Do ni przëchòdała óma, a czasã nënka.

– Spice jesz, spice, to je za wczas na wstòwanié – òne ji gòdałë.

– To chòc dòjta mie rózańc, zëbë jò pò darmòka nie lezała.

Ópa Bernadis bët ti dbë, że òna bùdzëła sã w nocë, bò òna za dnia drzëmała.

Praóma miała òd cãzci robòtë na gbùrstwie cwiardé i pòpãconé rãce, a jesz do tegò pòkrãconé przez rejmatiz.

Òna czãsto gòdała:

– Chłopi majã lepi òd białków na tim swiece. Òni pò robòce jak ti kròlowie sedzã na ławelnicach, zëwajã i blós kòrunë pòpròwiajã na łepach, a białczy wcyg cos majã do robòtë – òd rena do nocë.

Óma gòdała do nënczi:

– Òna bùdzy sã ò trzeci w nocë, a to je

lëchô gòdzëna – ta nôlezi do pùrtka, w ùprocëmnienim do trzëcy pò pòtnim, chtërnã mò òblubioné sòm Pón Jezës.

– A nie gadôjce tak! – zniosta sã nënka.

Jak praómã cos bòłało, tej òna gòdała:

– Jò bë ju chcała ùmrzëc. Czëmù ta biòtò pò mie nie przëchòdò?! Co jò ters móm na tim swiece?! Jò tak w tim Mùtkòwie sedzã jak jaczi toczk w stòrim dëlu. Czë Pón Bóg wżã mie w zabët?

Praóma czãsto czëła abò widzãła gòdło. To chto – wedle ni – klepòt na òkno, chòc tamò nikògò nie bëło, to zédzër w ji jizbie stanãł, chòc niedòwno òn bëł nakrãcony – to wszëtckò bëtë znaczy, że chtos ùmierò abò ùmrze. Ji wszëtczë gòdła sã spëniwałë.

– To dësza mòja dała gòdło – praóma gòdała baro pòwòzno.

Czej jò sã ùrodzył, tej do nas przëszała sãsòdka Òstrowskò. Praóma cziwała tej głowã, a czej sãsòdka szła dodóm, tej nënka ómë rzekła:

– Òna jemù zadała dzëwòtkama òczama, a ta je czãzkò zniesc, ale jò dała radã.

– A mòżece wë sobie wdarzëc – nënka gòdała do praómë – czej Ksãderk bëł przëpiersnikã, tej òn wiele plãkòt i trzeba gò bëło wcyg hopkac. Równak czej òn zaczął jeblotac, to to chlëchanié jemù czësto przëszo.

Na jesén i w zëmie praóma sã czãsto jiscëła, że òna mò zëmne nodzi. Wiedno przed spanim òna gòdała:

– Nalëjta do kruka gòrãcy wòdë i włòzta mie gò pòd nodzi.

Tej-sej òna gòdała:

– Mie dzys w gnòtach łómie, to mdze witro padòt deszcz.

Praóma Marësza lubiła òpòwiadac, jak to Szwëdzë bëlë w Kaszëbsczi. Dzëwczãta tej sã chòwelë w piecach do pieczeniò chleba w ògrodach. Òna gòdała, że Szwëdzë chùtkò sã nauczëlë gadac pò kaszëbskù, a òni wòtelë: „Ana, Jinka, wëłazta le! Szwëdzë sã ju dòwno na mòrzim”. Tak òne wëlazlë, ale

dorazu wlazlë w samã szwëdzkã łãpicã.

– Ti brzëdole, swiniòrze jedny, co òni bëlë – praóma wadzëta na Szwëdów.

Wszëtccë doma gòdelë ò praómie Marcësi:

– Ale milnotë òna jesz ni mò, chòc òna ju je dzëwiãcdzesãt trzë lat stòrò.

Praóma, ópa i óma nazëwelë sã Labùdama, a tatk, nënka i jò Fòrmelama. Czej óma chcała ópie szpòrtowno dozrëc, tej spiëwała: – Labùda, Labùda, na kòzłowim ròzkù, gdzie je lepi, jak kòl nëncki w łòzkù.

Sãsòd Józwa Òstrowsczi rzekł do ópë, czej nen ze mnã stojòł przed naszã chëczã:

– Labùda, wleżë w bùdã, a nie bãdzë paskùda.

– Chto to je paskùda? – jò sã spitòł ópë.

– To je chtos dlò jinëch przikri – òn òdrzekł i zarò wëtłòmaczil: – Më tak do se gòdómë do smiëchù, më wipkùjemë.

Jinym razã, czej Òstrowsczi spitòł sã ópë:

– Jak të sã miëwòsz?

– Bùlwë zlëwòsz – chùtkò òdrzekł ópa i sã smiòł.

– To sã òdpòwiòdò: Bóg zapłac. Wa Labùdowie jesta wiecznyma wësmië-wajkama.

– Ale jò téz jem z doma Labùdka – smiała sã nënka.

Mie bëło dzywno, czej chtos ze wsë gòdòł na ómã Labùdzënò. To mie jakòs apartno brzëmiało.

Nënka czasã spiëwała:

– Labùda, biëj w bùdã. Labùdòszk mò czerwòny czijòszk...

W niedzielã óma na to òdspiëwiwała:

– Dzysò je niedzela, bò tancëje Fòrmela.

Czej kòmù szło lëchò, tej w Mùtkòwie na to gòdelë:

– Temù szło w Labùdowã.

Czej chtos dorazu zaczął gadac ò czims jinym, tej pòwiòdelë:

– Jò tak, a òn wiedno jidze w Labùdowã.

Czej chtos kògòs òd se òdnëkiwòł, tej gòdòł:

– Lepi żëbë të szedł w Labùdowã.

Eùgeniusz Prëczkòwsczi

Spiéwë

Królewiónka

mùz. Tadeùsz Dargacz

Chcemë wësok stawiac szosë –
Zómk zapadłi dwigac smiało,
Królewiónkã tulëc do se,
Kùszkac ji lubòtné całò.

Dlò ni twòrzëc drëszné krãdži,
Brzãtwic lëdzy w jednã zgòdã.
Krok kòzdëchny robic łãdži –
Le do przòdkù! Chòc przez wòdã.

Ref. Le wnet zmòrë stanã w drodze
Co złi człowiek trzimò w rãce.
– To nôgòrszi w żëcym wrodzë
Zdatny zniszczëc wszelczë chãcë.

Chòcbë strach tej zazdrzòł w òczë,
Abò z trëdu mòłktë nodzi,
Nëkac trzeba wrodzë mòcë,
Bò je wòrt przekraczac prodzi!

Bë miec tatków zemiã żëwą
Wòrt chòc żëcë òddac całë,
Żebë w pôrze z rodną mòwą
Bëłë jak nen zómk wspaniałi.

Ref. Le wnet zmòrë...

Mòltëch

mùz. Jerzi Stachùrszci

Ò pòrénk przed ùczbã w szkòle
Frisztëk nót je spòzëc.
Tej sã trzëmac mòcny wòlë!
– Le pòdpòłnik mòze.

Kòzdi sztërk w tim czasie wòzny –
Lubi bëc spãdzony
Przë robòce! Tej zjesc pòłnié
Czej pòł dnia minioné.

Ref. Dzãkòwac za mòltëch trzeba,
Bò je drãgò ùrobiony.
Z piersza bëcé! – Tej kãsk chleba,
A i pòst niech mdze achtniony.

Le pò szkòle – z pòdwiëczòrkã,
Lekcjów òdròbianim –
Bëłno w chëczach kòl wiëczòrka
Pòmòc przë sprzãtanim.

Pò wiëczërzë – dzëń kòl kùńca –
Wesprzëc w ùczbie mniëszich,
Żebë nowi parmiëń słuńca
Bëł jesz kãsk piãkniëszci.

Ref. Dzãkòwac za mòltëch trzeba...

Rechòwanié*mùz. Yurk Hinz*

Chcemë chwatkò rëszac: rôz, dwa!
 Brac sã w grëpie do robòtë,
 W troje jidze dzejac co dnia,
 A chòc w sztërzech kòl sobòtë.

A czej mòżno tej chòc pò piãc
 Pòmòc drëdżim wiedno zaniesc,
 Wespòt rozpòlëwac w se chãc,
 Zasłużëc – jak w szkòle: – Na szesc!

Ref. Z lëtrã, lëczbã sã wëchòwac –
 Przeżëc lżi tej żëcò czasë;
 Bò jak mòżesz kãsk rechòwac
 Przede wszëtczim rechùj na se!

Chto fùl piersã chcòt bë dożëc
 Sédmë-, òsmë- lat dzesãtków
 Skrãtnosc dobrze w siebie dobëc
 Kòle piãtków i kòl swiãtków.
 Solo gitara

Ref. Z lëtrã, lëczbã sã wëchòwac...

Czej ju dzewiãc zédżer bije
 Czas spòczinkù je pòczãtkã.
 Niech sã òb noc piãkno snije.
 – To je żëcë na dzesãtkã!

Ref. Z lëtrã, lëczbã sã...

Wiodro*mùz. Tadeùsz Dargacz*

Co je zasóné w kòzdim bòrénkù
 Na zymkù
 – Dobré czë lëché – wëròstò chwatkò
 Òb latkò.

Jak farwë tãdżi czasã sã mieni
 W jeseni,
 Brzòd ròd òddòwò w mądrosccë sëmie
 Przë zëmie.

Ref. Czej wichrë pchają w chëcz niezgòdã,
 Człowieka rwiã za wszelczë kùńce,
 Le w sercach wiedno je pògòda
 Pò kòzdi szladze wiãdze słuńce.

Wiodro je bënë w nas do spòczinkù
 Òd zymkù.
 Dobroc rozwijò w dëszach bògato
 Przez lato.

Chto seje wiater – z grzmòtã przegòniã
 Jeseniã,
 Dze bezpiek w sercu stãd cepło plënie
 Chòc w zëmie.

Ref. Czej wichrë...

Zwënëga

mùz. Tadeùsz Dargacz

Milszé je na swiece bëcé,
Czedë co dzéń, w kòzdim còlu
– Gòdné blëznémù dac żécé! –
Stòwiò sã na pierszim mòlu!

Ref. Dawac òd se, czej le mòzna,
Dobrim dzelëc sã, bez krzikù.
Lepi w biegù zwëskac përnã
Nizlë szczescé szëkac w spikù.

Ùdbë pòdjëmac za réga,
Niech chwãt z bëlnym mòdã wiëndze,
Nie żdac dërch le za zwënëgã
– Òna rôz na gwës doch przinëdze.

Ref. Dawac òd se...

Jak je drãgò – czas sã wlecze,
A i tak przez krótczi le sztërk
Na ti zemi mómë chëcze.
– Piãkny tej niech pò nas je merk.

Ref. Dawac òd se...

Michôł Adóm Dereskewitz

Jô mëslôł że jes regnen

jô mëslôł że jes regnen
jô meslôł że to deszcz;
że szëmòt je za òknã
że mòże to gwiôzdzospòd

jô mëslôł że òdkùpiã
za prizã cygaretë
cos czegò ju ni ma
abò jô wierã nie wiém

pò pròwdze jô miôł téz strach.
strach że to je pòtop.
że równak mòje miono
je piolën, że jô nie snil.

jeżlë sen przinãdze nazòd
nòdzejã móm że krzëkwë
nie ùzdrzã w nim ni arków;
że nie wpadnã w glãbinë – ...

03/02/24

Klebbów Matis

Wiérztë

Żécë pisze nama scenarniczi
procëm naszi wòlë
nikwi nòdzejã
a równak co sztót
wzérôsz w mòbilkã
òczama dzecka
wierzisz, że jesz napisze
i rozzybie
biegas òd zégra dniów
pòwëbije mëslë z ramów
i znòu dwa serca
jednym ritmã
rëgnã w swiat
piszącë scenarnik
pòd titlã
żécë

Wieczórne rojenie

A czejbë tak miôt
pòzamknãc dzëń w dniu
i letkò dac sëpac Grzeni
piòsk w òczë
ùsnãc i spac
sniem bibiãtkã
czasã le òdecknãc
cëchò zachlëchac
a pòtemù wrócëc
do kròjnjë rojeniów
dze wszëtkò je krótkò
le nick ni mòże òmaklac
rãkã

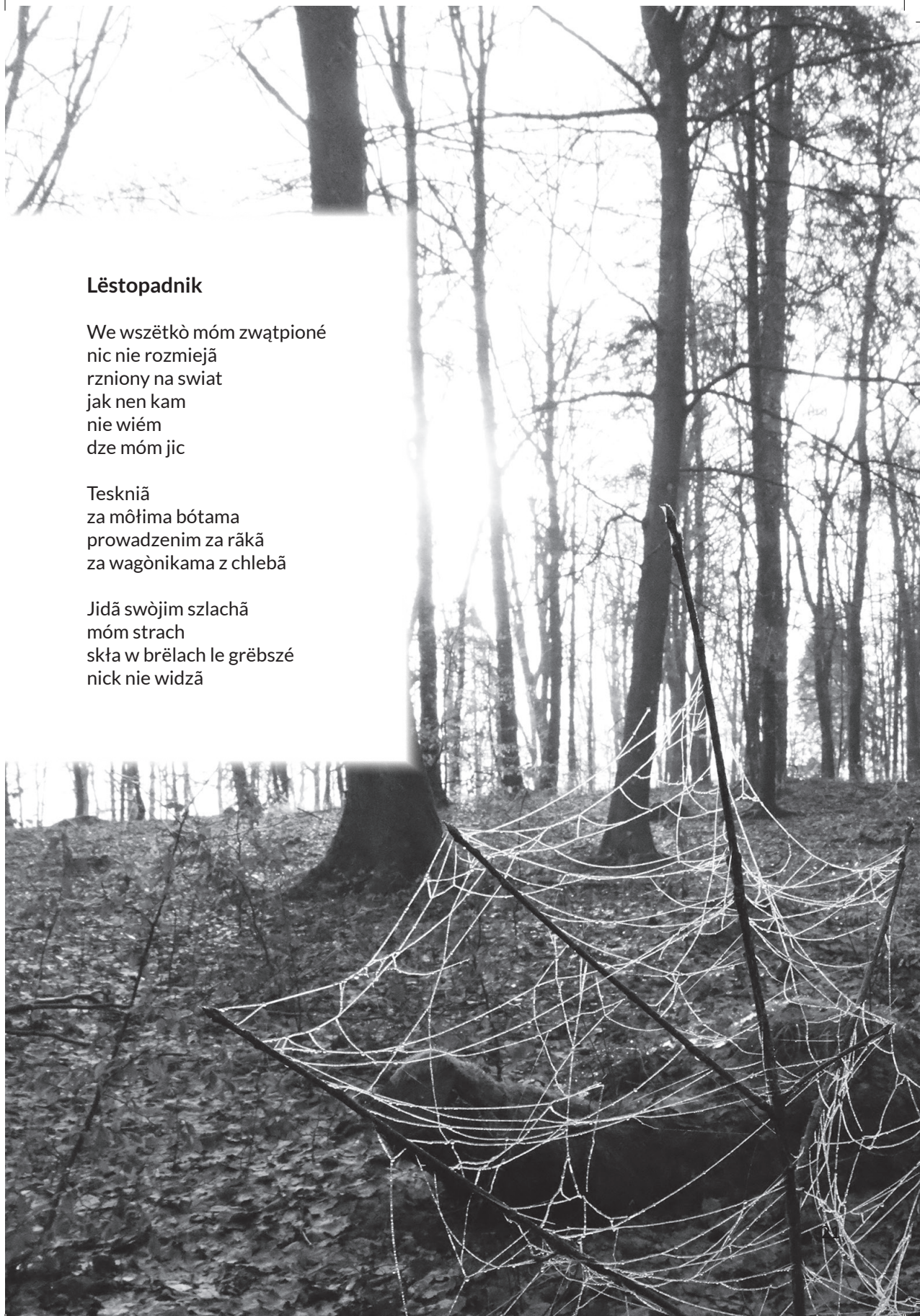
Niechò spiã
do witra
chtërno nie przëszło
jesz
Nie chcã dëzowac
ò bëlniëszim wczora
le dzëń w dniu pòzamknãc
na wiedno

Lëstopadnik

We wszëtkò móm zwątpioné
nic nie rozmiejã
rzniony na swiat
jak nen kam
nie wiém
dze móm jic

Teskniã
za môłima bótama
prowadzenim za rãkã
za wagònikama z chlebã

Jidã swòjim szlachã
móm strach
skła w brëlach le grëbszé
nick nie widzã

Mateusz Szuba

Haiku

wschód słońca –
robotnik
stówió rësztowanié

pòczątk dnia –
wid
w daleczim òknie

wierzba bezlëstnô
pòwiéwają na wietrze
bruné włosë

wieśoći psók
w szarim parkù
robi sã ceptło

nad Pismã Swiätim
cëchò zaczinô padac
deszcz

pôłniô –
przed dwiërzama do domù
żdże kòt

*Haiku ùkôzatë sã pò pòlskù w karnie
na Facebooku „Warsztaty Haiku ABC”.
Dzãkujã za pòmòc jegò nôležnikóm.*

Sylwiô Amielańczik

Wiérztë

Gwiôzda z nieba

Swiat pò zôpadze słuńca nabrôt sztôft mòjich rojeniów.
 Nad jezorã na drzewianym mòsce
 znikãdka ë òd razu òkòma mie dzyrskò,
 z piãknym ùsmieniem na mùni ùkòzëjesz sã të
 twòja całò twòrz smiëjkò sã
 ògnisté wezdrzenié szukò mòjégò wezdrzeniò
 widzã nacéchùnk twòji figùrë, remiòn, szëji ë głowë
 baro wërazno jak widzy sã ò szarkù
 jesz przed przinãdzenim nocë. Żarnowiecczé Jezoro sklëni sã slòdë za twòjima plecama
 złotim łiskã
 sztótama wid miesãdza òswiëcò tòflã jegò wòdë
 w zdrzadle jezora przëzërò sã las i sycënë
 lëft niese pòchã mòkri zemi i roscënów
 pies szczekò w dólë
 a jò móm delikatno chwóconé twòje lico.
 Wnenczas prawie to sã wëdówò
 mój zdrok robi sã jakbë przëkrótczi
 ni móm ju richtich widzóné
 twòja pòstac rozmazywò sã i stówò niewidzałò.
 Malòrka nòtëra chùtkò zachlastuje dotãdkòwą szarã wieczërzënë jawã
 wsòdzò szëchtã barzi cemnëch farwów na nordowé kaszëbsczé zemiszczé
 ters je wszëtkò czòrno òbùtë i mòłtzi
 smrok òdplënął ë przepòdł
 jazgòt psa ùlecòł i dżinął.
 Noc nastówò.
 Czòrnò cëszëna przëczidò rodã i wiodro
 nawetka głãbiã jezora jaż do dżiblëcë
 przëczidò ë naju
 jem wërzastò w gardle mie zaschtò nick ni mògã rzec
 dërzãcyma rãkama òstro trzimiã twòjã skarniã
 cobë czòrnò cëszëna nie chca szmërgnac sã na ce a zabrac. Granatné niebò widzy mòje
 zajjscienié i zdrzi z zadbã na mie
 w ny chwilë blós òno znò mòje mësłë i lãczy
 móm wzãté całë niebò na pòmòc, tak czëjã
 òno cyskò na zemiã deszcz spòdajãcëch gwiôzdzów
 co mają miono łizów swiãtégò Wawrzińca
 wiòlgò krëjamnò jasnota zlòżò z nieba i nadcygò do naju

jem òczarzonò snòżotą negò widzawiszcza.
 Cemnica mò strach jasnoscë nie jidze z nią na miónczi
 spòkójno òdsuwò są i òdchòdò hénè le skądka przészła.
 Lëft je gästi òd widu gwiondów co mają leconé na zemiã
 cafi wszechswiat merkò na nã galã gwiondów
 jò téż móm zmerkóné, chcã jednã złapac
 blós no na gwës
 mùszã pòméslec zëczbã.
 W sztërkù czedë mészlã
 widzã jak tã wëproszczony stojącë razã ze mnã jes zajãti rechòwanim jasnëch gwiondów
 ùsmiéchóm są do ciebie ùsmiëwkã dównëch lat
 widzã ce tak samò przezérno i dokładno
 jak przed òdéndzeniem smrokù. Ters cafi łiszczisz łiskã spòdajęcëch gwiondów
 wëzdrzisz baro legòtno
 twój powid òkrywò mie a ùprowòdzò
 rôd pòddòwóm są twójémù kùszeniu
 mòje cało, czëcé i zmadzi chcã są z tobã zapòznac
 naje wezdrzenia w kùncu pòtikają są.
 Timczasã starowné niebò cëchò szëptò mie do ùcha
 niech nie mészli zëczbë
 ju dosta jes swòjã gwiondã w darënkù òd zëcò
 je krótkò ciebie ë łiszczisz, òna je twòja
 nicht nie mdze miòł ji cë zabroné
 namienienié nie zezwòli
 ceszë są nã gwiondã.
 Zrozma jem, tã jes mòją gwiondã i wëcygóm do ce rãkã.
 Cepłé łizë skrëszeniò stanãłë w òczach
 pòmału plënã mòłą strużką jaz do nórtów lëpów
 jãzëkã chcã ùsënãc kapczy
 òtemknãła jem szerok lëpë
 a tã
 zamknãł jes mòje lëpë zachcéwnym kùskã.
 Niebò òbjimnãło ce i mie serdecznym ùscësnienim
 przëcyskò naju krodzy do se
 ni mògã rozeznac ùscësnieniò nieba òd ùscësnieniò twójégò
 niżòden zëjący człowiek nie je w sztãdze ë nie rozmieje zmiëzëc naji blëzotë.
 Mia jem rojoné długùchenkò ò tãczy bliżë.
 Terò jem wiarë ë jem ùgwësnionò
 snienia spròwdzają są
 a swiãti Wawrzińc dopòmògò lëdzóm
 sëpiãcë łizë na zemiã.

Lõtającé wespółinczi

Òdsztëkiwóm szëflòdã
 z ji wëstrzòdka
 jak farwné mòtile
 wëlõtają òsobisté ë priwatné wespółinczi.
 Kòmink grzeje cëdownym ceplã
 cyskò widzałosc na całã jizbã
 wiesoło trzaskò òdżin i wcyg szëmarzi
 jãżëczi ògnia tanuszkùją jak snieżënë bùten
 pajicżënka cëni przesuwò sã pò scanie.
 Sedzymë w łòżkù ò pòł cemkù
 nodzi mómë spiarté ò pòdłogã
 kòl stopów jistno jak plëta pò chilawicë
 leżą rozrzuconé naje ruchna
 pòdëszëna wòni pòchã jakò sã nie narzucò
 ògrzóny lëft òkriwò naju jak ceptò deka
 całã są bezpieczné.
 Wezdrzenim òbjimòsz mòjã mùniã
 wzéròsz jész niżi szëji na remiona
 a jész niżi
 na piersë
 ë brzëch
 móm dostóné ce w zadzëwowanie
 to jidze ùdrzec
 widzënk biãczënëgò całã mani ce
 łaszczëwim blòskniãcym mùjkòsz wszëtczé jegò dzéle
 je wiele w tobie czëłoscë
 le nié wiedno dówòsz to widzec pò se
 czëłota twòja
 òznòczò dlò mie blëzotã, ùtulenié a mir
 rozskrzywò pòriwny deszcz kùsków, grzëmòt dichaniów i dotkniëniów
 atmòsfera robi sã jaż gãstò òd intimnëch doznaniów
 rozkòlibóny miłotnym pieszczënim
 dërchómë z zachcëwnym dialogã ùscësniëniów
 twòje pòlce cekną czëłotã
 zrëchë rãków pòkazywają niewëpòwiedzóné słowa
 wsłëchùjã sã w nã gòdkã lëdzcégò całã
 to pròwdzëwé misterium.
 Drzëwkò żòli sã jész kãsk
 gòdzynnik bije dwadzesce sztëre razy
 całã leżą ters pòd pierzënë wëgrzóną lubnym szòlã z òdczëcym ùbëtñoscë
 òdżin gasnie za całã chwilã.
 Cemnica w jizbie.
 Noc czëjącé bicé zëgra
 zazérò przez òkno

nie widzącë nick pitô z czekawòscą
cëż to bëtë za òdglòsë?
Blòs cëszëna ji òdpòwiòdô ë zwãczy mòjégò ë twòjégò dichaniô.
Cëchòsc w jizbie.
Cemno w jizbie.
Ùsmiëwóm sã do łakòtnëch, lôtajacëch wspòminków
co jak mòrë fùrgają w jizbie
dze scanë są kroniką dziejów najégò romansu
a pòsowa jegò swiòdkã.
Ùsmiëwóm sã do łakòtnëch, lôtajacëch wspòminków
co płëną jak wała mùzyczi do mòji głowë a ùszów.
a pòzdze są w copkù.
Ròz przëblëżają sã
ròz òdsuwają précz.
Jô bë chca schwatac lôtajacë wspòminczi
zamknąc zòs w szëflòdze
to je drãdzé do poradzeniégò
to mili je niemòżëbné.
Pòmału
niechãtno
zasztëkiwóm
pustą szëflòdã. Wspòminczi dali lôtają
malëjącë
piãkné ùsmienié na mòji skarni.

Karolëna Serkòwskô-Secechòwskô

Zespòłowé nótë (dlô RZPiT „Kaszëbë” z Kartuz)

1. To je kòszla, to wësziwk,
to je kabôt, a to liwk.
To je czitel, to je gòrset,
to są bùksë, a to skòrznie.

Ref. Są to bùksë, skòrznie,
czitel, gòrset, kabôt, liwk,
to je kòszla, to wësziwk.

2. To akòrdiòn, a to mrëczk,
to bazuna, to je dmùszk.

Ref. Akòrdiòn, bazuna,
dmùszk i mrëczk.
Są to bùksë, skòrznie,
czitel, gòrset, kabôt, liwk,
to je kòszla, to wësziwk.

3. To są naje diòblë skrzëpczi,
zastąpią perkùsje wszëtczé.

Ref. Diòblë skrzëpczi,
perkùsjô,
akòrdiòn, bazuna,
dmùszk i mrëczk.
Są to bùksë, skòrznie,
czitel, gòrset, kabôt, liwk,
to je kòszla, to wësziwk.

4. To je wiosło, to je séc,
A to je rëbacczi tuńc.
To je pòlka, to kòseder,
a to je karno „Kaszëbë”.

Ref. Kòseder, a to pòlka,
wiosło, séc,
to karno „Kaszëbë”,
piesń i tuńc,
diòblë skrzëpczi,
perkùsjô,
akòrdiòn, bazuna,
dmùszk i mrëczk.
Są to bùksë, skòrznie,
czitel, gòrset, kabôt, liwk,
to je kòszla, to wësziwk.

To je białka, to je chłop,
co tuńcëją całi rok!

Adóm Hébel

Zemia bógów

I.
Tegò dnia, czej wszètkò sã zacząłò, zbùdzèło mie słuńce kùkającé przez òkno. Jò wstòł z drzewianèch wèrów i òdemkł dwièrze. Tą razą jizbè mòji kòtcki nie zala dènèga widu, le jasny pòłsmrok tunelu z pajicznè. Bògòwie rozscéłèłè tã mitką sztorã, cobè mie pòprowadzèc. Wiedno tak robią, czej wèbiérają człowieka, a mie, zdrzącé na mój wiek, wèbrelè tegò dnia do zjisceniò miodnégò òbrzèszkù miłotè. Bènè kòkòna bèło cepli jak bùten, temù wezwóny nigdè nie òblòkelè na se nic i szlè drogą wèżłobioną w biòfi materie, jakò òblèmiwała pòdwòrza naji òsadè. Sztèczk dali sztorè pajicznè sã rozziarłè, òdstòniwającé brzòd, chtèren dobri bògòwie delè nama, cobè sã pòkrzèsèc.

W Dnie Czètaniów mè dostòwómè do lekturè stòrè pismienia ò minionym swiece, czej człowiek jòdł trècznã i ùmiéròł. Nieròz sã trafił tekst z pakétów, do jaczich dówny człowiek ladowòł długò trzimiącą, ale niezdrawą jòdã. Nawet nòstarszi z jesz niewezwònèch nie pamiãtelè, co znaczą pòzwè składników òpisónèch na „kartonach”, jak te farwné pakùnczi bèłè przez minionèch lèdzy nazèwóné. Ale téz sã tròfiałè jiné tekstè, jaczé pòkazywałè nama ùszłi, dzèczy swiat, nigle przèszlè bògòwie. Człowiek sóm mùszòł zagwèsnic jòdã, czãsto niewòlniczą robòtą, a czej bét głòdny, tej prosto zabijòł drèdzich. To sã nazèwało „wòjnè”. Wiele mómè czètaniów ò wòjnach, ò dejach, jaczé są słowama, co mają zakrèc pròwdzèwi zgròw do mòrdarstwa. Bògòwie haléwają nama tekstè pisóné przez najich òjców ò tim, co znaczeło chòrzèc. Terò chòri lèdze tròfiają do bògów, dze są ùpròwióny. I piselè przòdè

téz ò tim, jak jinaczi rozmielè słowò „miłota”. Nie szło, jak dzysò ò zblèzeniè jednégò bènla z jednã brutką, cobè nasze plemiã rosło, le ò przèwiązaniè, zniewòleniè, spèzgnieniè i ùzaleznieniè. Zwiksziwającé cèpieniè, czej drègò òsoba òdchòdò abò ùmiérò. Bògòwie naju nauczèlè bèc òd tegò wòlny. Je to ale dobrze, że terò jò mógl zjesc zdrów brzòd, chtèrnégò sok cekł pò mòji brodze i kapòł na stopè, drepcącè pò mitczim tèpichù pajicznè bògów.

Wiele nie minãłò, a sztorã biòfi materie sã rozziarła prowadzącè mie w pòsobny kòritòrz. Czile zòkrãtów we wączsim rëmie czèsto mie pògùbiòł, jò ni miòł anungù, w jaczim placu pòdwòrzò naji òsadè jò tedè bét. Letczi, dniowi wid równomiérno przebijòł sã przez pùszèstè scanè pajicznè. W kùncu jò trafił do kòmòrè, a za mną zamkło sã przèzdzeniè. Jò sztòt zdòł zdrzącè na dènègùjącą sztorã. Jednym razã na scanie zrobia sã cemnièszò plamka, jakò rosła, a w kùncu sã sta skatą, przez jaką przecèsnã sã pòstacjò. Jò zarò pòznòł Runã pò ji rìzich włosach i mùnie dzeùsa, co dzyrskò wèchòdò na pòtkaniè z niezónnym. Jò nigdè nie mèslòł ò ni jakno wèznaczonej przez bògów do zjednaniò ze mną, ale czej pòdeszła blèzi i jem pòczuò pòchã ji skórè, a ji mòtè piersè zetknãłè sã z mòjim torsã dotikającè delikatno dwóch pùnków cała, jò bét czèsto fardich.

– Tedè bògòwie òbdarzèlè nas sobą... – jò szepnął dèrzącym głosã.

Runa òdwróca głowã, jakbè jesz za czims zða i nastèchiwa.

– Co je? – jò spitòł.

– Bògòwie mają jiny cèł dlò mie – wskòza rãkã na rozdzerający sã pùch i wècérający zèza skatè kòritòrz. – Òni mie prowadzą

dali. Czej chcą zjednaniô lédzy, tej scéłą na zemi wicy pajiczënë, cobë bëto dze sã kòchac. Jô to nierôz móm robioné. Tedë... biôj dali w swôjã stronã, tam – czivnã głowã w procëmnã stronã, dze téz sã robił tunel. Zarô téz pajiczëna z dołu i górë zrôstała sã twòrczë scanã midzë nama.

W dólnym parce mòjégò brzëcha wszëtkò sã scëskało. Jô szedł dali òdpichajãcë wałujãcë scanë tunelu i w kùncu jem ùdrzôł, jak kòritôrz sã robi szerszi, a rozprosonégò widu je wicy. W kùncu jô stanął w jizbie, na jaczi westrzôdku klëcza z piãtama òpiartima ò slòdk òbróconò plecama brutka. Ji włosë bëłë zagarniãtë do przôdku pò prawi stronie, dzãka czemù jô ùdrzôł czòrny pieprzik na ji szëji. Tak jô pòznôł, że bôgòwie delë mie niewërzekłã łaskã stwòrzeniô nowégò zëcò prawie z nią!

– Mina! To jô, Ajdi.

– Ajdi! – miono dóné przez naszich dobrëch bôgów płëniãło z ji lëpów jak sok z nôlepszégò brzadu, chtërnym jesmë darzony w latné dnie.

– Jô jem rôd, że ùrodzysz mòje dzeckò. – Tima słowama jô skrzëwił ji snôżã muniã. Jo, nicht nie zdrôł tak na te sprawë. Jô czuł bënë se, że jem bôgóm winowati to, że mùszimë rozkòscerzac nasze plemiã i że te dzeccë, stòri lédze i drëdzi bróny przez nich z naji òsadë dostôwają plac w jinëch môlach. Dlô drëdzich kòkòn z pajiczënë bôgów bëł leno swiãtã ùcechë, a nie felało taczich, co wãtpilë, że białka brëkùje tëch ritualów, cobë dzeckò ùrodzëc.

– Jô mëslôł, że bôgòwie delë mie Runã, ale kòzelë ji jic w jinã stronã. Czekawé, kògò dostónie?

– Runa? Òni jã zaprowadzą w jiny plac – to gòdajãcë legnãła sã i rozłôżëła nodzi.

– Czemu?

– Òni do ni prowadzëlë rozmajitëch bënlów i nigdë ji sã nie ùdało ùrodzëc. Òna je skazonò. Jistno jak Gùrt ni mógł niżódny dac zëcégò, pamiãtòsz? Jegò téz wëprowadzëlë.

– Dobrze, że bôgòwie mają dlô nich plac

i dadzą jima sã młòdzëc.

– Tedë co, zaczinòsz? – pòkòza pòlcã swój klin.

– Bò jezlë nama dôwają jestkù, òbleczenié na zëmã i chronią naju przed dzëczim swiatã, tej pewno téz dozërajã chòrëch, doch jo? – mie to nie dôwało pòkù i czuł jem pòtrzëbã pòkazywaniô wdzãcznoscë za łasczi i bùdzeniô ti wdzãcznoscë w drëdzich.

– Mòże jo, mòże nié. Terò liczi sã co jinégò. – Przëblëżëła mòjã głowã do swòjégò brzëcha. Mój òddech sã zrobił dërżący, jô wdichôł ceptò ji cała. To wszëtkò przerwôł gòsny pisk.

– Runa! – krzìknãła Mina.

Ma sã zerwa z wëscëlony pajiczënë i bieglã rozdërajãcë sztorë w czerënkù, skãdka przëszedł zwãk. Pòd mitkã, pùszëstã szëchtã pajiczëna bëła lëmiãcò i mòcnò. W kùncu ma stanã na wëloce z pajiczënowégò tunelu. Bùtnowi wid, tak kònkretny w przërównanim do negò przemikajãcégò przez sztorã biôłi materie nôprzód nas òslepił. Dopierze pò szterkù ma dozdrza, jak òblekli w biôté szatë, wëższì ò dwie głowë jak më bôgòwie stojã wkól wërzastì Runë zazdrzony w stojãcégò plecama do nas. Dwùch w kapùcach i z mòdrima larwama stojãcëch nôblëzi brutczì chwëcëto jã i wëprowadzëto za wierzeje naszì òsadë. Nen, chtërnégò krzebt më widzëlë, pòdniósł z zemi żòłtã, òznòczajãcã wëższë bóstwò larwã i jã załòził.

– Òna widza skarń bôga! Nicht ni mòże przëzëc jich pòczestnégò wëzdratkù! – czej jem to gòdôł, sërce mie skòkało do gòrdzelë.

– Òna zëje... – zaczą Mina – ale je wërzastò, jakbë ùdrza...

– Co robimë?

– Mùszimë abò jã zabrac, abò sã doznac, co tam je!

II.

Ma wëbieglã na pòdwòrzë i chłód pòrënka ùderził w naje wënağòloné cała. Jesma dobieglã do scanë, pò czim jô òstròżno

wëkùknął przez wësoką, półdemkłą pórtã na bùtnowi swiat. Ze strachù jem òdskòknął, jaż mie Mina mùsza scygnąc nazòd pòd scanã. Tam bëtë bómë! I to nié jak w òsadze, pòjedincé, le jedna przë drëdzi, niedòwajacé sã zrechòwac! Naprocëm stojòt jakbë blaszany bùdink na kòtach, z òknama pò jedny stronie. Bùdink mrëczòł. Pò drëdzi stronie, w wikszim parce bez òknów, bëtë trzë pòrë dwiërzów. Jedne bëtë òdemktë. Jò zòczil grëpã lëdzy, gwës zabronëch téz z pajiczënë, bò nicht ni miòł na se szatów, a doch nie bëto cepło. Bóg chùtczim krokã pòdeszedł, zacharczòł w jich niezrozmiatim jãzëkù i zamknął dwiërze. Òdeszedł kãsk dali.

– Teròzka! – syknął jem do Minë i ma pònëka do dwiërzów. Bëtë ùstawioné wësok, ale doczëpiony bët do nich pòdjòzd. Jò nie sfòrtowòł sygnąc do klëczci, bò Mina scygnã mie pòd kòtowi bùdink.

– Pòczekòj, niech sã òbrócy.

– Mòsz pròwdã. Bògów mòże rozgòrzëc naja czekawòsc.

Bóg w zòłti larwie zawòłòł tegò, co bët krótkò nas. Dopierze jem zmerkòł, że dali cygnie sã całò réga blaszanëch chëczów na kòtach. Ta, pòd jakã ma bëta schòwóny, sã trzãsta, ale téz grzała. Ma wlazła przez dwiërze, a tam bëta czësto cemnò jizba zasztópónò lëdzama. Nigle ma zamkła dwiërze, jesma nie zmerka nikògò z naji òsadë.

– Skąd wa jesta? – pitała jich Mina, czim nie dała mie spëtac, co to za dzywnò pòcha w ti cemny jizbie.

– Z òsadë, jesmë dzecama bògów.

– Dëcht jak ma. – cziwała głowã mòja towarzëszka.

– Ale z jiny, wiozã naju pò taczich placach, òdmikajã dwiërze, biorzã pòsobnëch i te jizbë sã przemieszcziwajã na kòtach.

– To àutołë! – zakrziknã Mina, jakbë so co przëbòczëła. – Na Dniu Czëtaniò bògòwie delë nama ksãżkã ò tim, jak przed bògama człowiek znikwił lëft àutołama. Dopierze bògòwie òczëszczëłë zemiã.

– Tedë czemù terò nima jeżdżã? – z cemnicë doszło do naju òstròżno pòstawioné pitanié.

– Gwës mielë w tim cél – jò krótkò rzekł. – Mòzeta sã nastãpic? Ma bë téz sadnãta.

– Czãżkò, jesmë spëzglony.

– Docz bògòwie waju majã spëzgloné?

– Żebë më sã nie pògùbilë. Pòprowadzã naju pò swòjim swiãtim miesce i tam letkò sã zazdrzec. Temù më mdzemë szlë w rëdze i nie zgùbimë drodżi.

Wtim szczãknãto w dwiërzach. Ma z Minã sadnãta na kùcającëch lëdzy, a wszëtczich naju òslepił wid. Bóg w mòdri larwie wcygnął w nozdrë lëft, zaswiëcył czims pòd nasze nodzi, wżãt zaòstrzony czij i nabił na niego cos leżacégò w nòrce. Szarò grëpka włósów z òdstòwajãcym pòwròzkã przesuwała sã w stronã bòga.

– To je szur – szepnã Mina – bògòwie naju chroniã przed nima, przòdë bez jich pòmòcë më czãsto przez nie chòrzëlë.

Do dwiërzów pòdeszło dwòje jinëch bògów w mòdrëch larwach i jedna chwëcëła zakrëtã łiszczãcã rãkawicã jednegò z sedzacëch lëdzy. Ten wstòł, a za nim wszëtë w rëdze szlë jak jedna znija bùten. Jò pòcygnął Minã w nòrt, dze nie dało sã nas dozdrzec w cemnicë. Jeden z dozërajãcëch pòdcygnął szlauch i zaczął òblewac lëdzy dëszacëch sã wòdã chilajãcã jima do gãbów. Tedë pòdeszedł jeden z nich z bùdlã, z chtërný kùńca wëchòdała róra. Pòcygnął klëczkã w tim sprzãce, a z rórë pòszedł mòdro-czerwóny òdżin. Ma, òbjimniãti w nòrce zdrza, jak płom liże wiëchrëznã jizbë. Òbswietliwòł téz westrzòdk pòmieszczeniò, ale bóg òdwrócył zdrok. Czej ma bëta przekònóny, że zdżiniema spòlony tim ògniã, płom sã zmieszil do mòdrégò jãzëczka na kùnòszkù, a w kùńcu zniknãł. Bògòwie charczelë do se, pò czim jeden kòzòł òdemknãc drëdzë dwiërze, jaczima wprowadzil ùmëtëch wëbrónëch, a dwiërze do naji jizbë zamknãł.

Jeżlë stojãcy àutòł mrëczòł i sã trzãst, tedë jadãcy wëł i wëwròcòł naju òd scanë do

scanë. Czej chëcz na kòtach sã zatrzyma, dwiërze sã òdemkłë. Ma z Miną wëskòknã wëmiarżłi i òbiti i pòdeszła do rëdżi zrzeszonëch pòwrozã lëdzy.

– Waju téż bøgòwie wëbrelë? – ppita białka z niegasnącym, letkò krzëwim ùsmiëwkã. – Jò długò żda za tim sztótã. Òd naju wiedno bierzã rżich. Terò bøgòwie jich mają pòkòchónë. Jak tã hënë – czwiñã dwùma, zrzeszonyma ze sobã rãkama za płot, dze më dozdrzelë prowadzonã Runã.

– Chùtkò! – jem zawòłòł, ale Mina mie zatrzyma.

– Ma ni mòzema tak prosto wlezc. Pòj, tam bøkã wchòdajã bøgòwie.

Pòkòza flastrowonã dròzkã prowadzającã za winkel bùdinkù, w jaczim terò bëła nasza drëszka. Ma pòbiegła zdżibającë sã midzë krzama i tak doszła do dwiërzów. Bënë łiszczącò pòdłoga òdbija wid wpòdajãcy bez szklanã pòsowã. Czej cos z przòdkù kòritarza sã rëszëło, ma skracëła w dwiërze pò lewi stronie i wkarowa do jaczi jizbë. Cepłi fùcht ùderzył w naje cała i nozdrë. Zajiscëto nas szëmarnienië dobiegajãcë za cenką scanã. Tamstãdka szła ropa. Wkòł jizbë stojãtë łòwczci, na jedny z nich bëtë pòłożonë szatë bøgów.

– Tam są wënagòlony. Jak jich ùdzrimë, tej zdżiniemë – jò szepnął.

– I tak zdżiniema za to, co móma zrobionë – krótkò òdpòwiedza – dali môsz do nich taczë ùwòżanië, pò tim, co zrobilë Runie?

– Kò mòže... chcelë dlò ni dobrze, le më jesz tegò nie zrozmilë?

– Òblakòj to – pòkòza na ruchna.

Biòti sztof i mòdrë larwë pòchniałë tak, jak pòchnie dzëń, czej wiele bøgów przëchòdò naju òdwiëdzëc z jòdã. Szatë bëtë baro luznë i za dładzë, ale ma stojãcë na pòlcach próbòwa rëszac sã tak jak òni. Sztëk dali cemny kòrিতරz krãcył i w szerszi, lepi òbswieltony, zonie bùdinkù ma minã maszëréjãcëgò boga. Bëł téż w mòdri larwie. Òbzëròł naju sztót, jakbë próbòwòł so przëbaczëc, chto më jesmë. Mina wnet

sã wëwrócëła ò sztof cygniony za sobã, ma przëspiëszëła krokù i doszła do placu, dze mógł krãcëc w prawò abò lewò. Pò prawi stronie ma ùdzrza, jak wprowòdzajã człowieka do jizbë.

– Tam mòže bëc Runa! – scwierdzëła Mina. Pò pròwdze tak bëto, bøgòwie wëprowadzëlë ją, wëriwającã sã i jeden z nich trzimòł ją mòcno, a drëdżi wkòł ji cos w remiã, pò czim Runa sã sta spòkójno, jakbë spa stojãcë na nogach. Ma pòszła za nima i stanã przë dwiërzach do jizbë, do chtërny ją wprowadzëlë. Przez rutã jesmë widzelë òbròz, jaczi zapamiãtóm na całë żëcë. Na wërach leża jistwa z głowã wiòldzëgò robòka, długã, czòrnã, slëzgã. Charczała cos w jãzëkù bøgów. Ale ji skóra bëła lëdzkò! Pò sztërkù jò zrozmiòł, że ta skóra je dlò nich jakbë òbleczeniem, nałożonym na cało, a stopë i dłonie nierëszno zdobitë jich pòtë, z jaczych wëròstałë niżi gwòsnë stopë i dłonie! Dopierze Mina ùswiãdniła mie, co stojãcy wkòł wërów bøgòwie bez larwów i kapuców wëdzrzã jistno! Taczi je prawie jich òbròz!

– Temù nie pòkazywajã sã nama jinaczi jak czësto zakrëti!

– Ale dze, Mino? Doch jich òbròz mòže naju zabic, bò to je niezemskò snòzosc... – jò bezrozëmno pòwtòrzòł słowa wiele razy ùczëtë w naji òsadze. Mina machnã rãkã i przëblëzëła sã do rutë.

– Òni ce mògã ùdzrzec – jò zmerkòł.

– Wid je nòlepi widoczny òcemnicã, a z cemnégò nie jes widzony! Jò to widza na Dniu Czëtaniów w jaczi knëdze. – Wezdrza na szklany statk wiszãcy pòd pòsowã dówajãcy wid, jak zarzekłi na dróce płomiszki. Jò pòdniòł Minã tak, cobë òna sygnãła do widu, ta gò chwëcëła i wërwała. Slepiający łisk tak nas wërzasł, że ma spadła na zemiã. Mininò dłón bëła pòrenionò, a szklanò kùgla pãkła. W kòritarzu bëto cemno. Mòja towarzëszka zagrëzała lëpë w bólu, a jò zdrzãcë bez rutã widzòł, jak znerwòwóny zgaszeniem widu bøgòwie cos midzë sobã

charczelë, ale nie przeriwelë tegò... czegòs, co tedë robiłë. Leżący robòk z lëdzką skórą charczòł wiedzno gòsni. W kùńcu przëprowadzëlë przed niego zybiącą sã nieswiãdno Runã. Wtim robòk gòsno syknął, a z jegò klina wëstrzëlëła kòlczastò znija, jakò sã wbiła w piegòwatą szëjã brutczy. Ta leno stãknała i òdemkła szerok òczë. Wąż schòwòł kòlce i wslëzgnął sã z paskùdnym, smarëjącym zwãkã w lëdzcze cało. Zarò téz skarń Runë zaczą sã wgfãbiwac, jakbë cos òd westròdka jã żgrzało. W kùńcu przë zwãkù pãkającëch gnòtów z dzurë wëszała miészò głowa robòka, dlò jaczégò to, co òstało z czaszci naji znajemny brutczy, stało sã kapucã chroniącą delikatną, czòrną, łiszczącą skórã.

Rzëgòwinë, chtërne chilnãtë z zamkti w larwie gãbë rozsmarowalë sã pò mòji brodze i nosu. Czej jò òdrëchòwò chcòł jã zeblec, Mina gwësnyim chwëtã za nadgòrstk mie zatrzyma.

– Garniemë! – rikhã. Ma sajdała pò szeroczi, równy pòdłozde. Jedne dwiërze sã òdemkłë zarò przed nama, ale to, co w nich stanãło, zarò téz bëło wëpchniãtë nazòd mòjim czidniãcym w jich wiëchrzëznã.

Bùten bòsy, w za dłudzych szatach, ma gna drogã, nie òbzërajacë sã za se. Dopierze pò dlëgszim sztòce Mina naju zatrzyma:

– Droga je wëdreptòno przez te jich całë aùtołë. Pùdã abò pòjadã tãdka. Mùszima zlezc na bòk.

– A czej pòtkòma zwierza? Minie wiele czasu, nigle jaczi bóg przinãdze nama pòmòc.

– Ajdi! – mòcno mie pòpchnã, że jò bë sã wnet zwrócył – òni nama nie pòmògã! Nie widzòł të, do czegò òni brëkòwelë Runã? Żebë to cos... dzeckò tëch... jistwów mògło w ni zamieszkać.

– A skądka wiész, że to bógòwie? – jò nie dówòł pòkù. – Mòże sã za nich przezebleklë i jã pòrwelë? Kò òni bë nie dówelë nama jestkù i placu do zamieszkania...

– Dówają nama wszëtkò, żebë më przeżëlë, bò naju brëkùją, ale to nie znaczci, że nas dozërajã i chcã dlò nas dobrze!

– Tedë chto naju dozërò i chce dobrze?

– Nicht.

III.

Mina gòsno wdichała lëft, wërazno czëła ból krëwawiający rãczy. Jò miòł strach dotëkac negò placu, tim barzi, że wëzërało z niego szkełkò, a òna nawet nie chcała zdżibac pòlców. W kùńcu ma dobiegła do rëjnów przedbòszi òsadë, terò zamieszkoný przez dërdzã. Czej jesma szła chùtczim krokã midzë szarima bùdinkama, z jaczich òknów zdrzòł na nas smrok gnijącëch bënów, jò jedną razã uczuł pãcniãcë w blachã, chrzãszczenie i ùrwòny krzic towarzëszczy, a winkłã òka jem dozdrzòł, jak ji cało lecy w dół. Stojãła w kulë tak głąbòczy, że na wiëchrzënie zemi miała remiona. Sztót rëchli w tim placu bëł blaszany kwadrat, jaczi widzec nie strzimòł ji czãżaru. Jò pòmógł Minie wëlezc i jesma sã rozezdrza pò lózym, zamieszkoným przez ptòchë w kòronach niezrechòwònëch bómów, placu. Z daleka dało sã czëc wëcë jaczich dzëczich zwierzãtów. Nògle dołączil do nich znòny nama zwãk aùtoła bógów-robòków.

– Pòj, tam je wicy taczich kulów! – Jò wskòzòł na pòdwòrzë òtoczoné kamianyma bùdinkama. Rechòwa jesma, że w dzurze mdze dosc placu do nas dwòje. Bëła ma ale zdzywiony, czej blachë nie pòkriwa dërdza, a pòdniesenië ji nie bëło mòzłëwé! Na jednym ji kùńcu bëł jakbë piestrzëń òbjimniãti czims, co jak jem sã pòzni nauczil, nazëwò sã kłòdkã. Ta na szczescé dała sã rozwalëc pòrã czidniãcama kamieniã. Pòdnòszajacë metalowë dwiërze w zemi, jesma wpùscëła wid do rëmù, do jaczégò sã dało zlezc pò dròbce, chtërnã téz òbszczãdzëła dërdza. Òkróm mòtëgò plachcu, do jaczégò wpòdòł wid, całosc bëła nieprzemikto cemnò.

– Stój tuwò, jò spròbùjã cos nalezc – jò nakòzòł Minie i maklajęcë lëft przede mnã jem mierził rum pòdzemny jizbë. Bëta tak wiòlgò, jak chëczë w naszi òsadze, przë scanach bëtë pòlëce z blachë. Ùdało mie sã wëmaklac czile blaszanëch cylindrów. Jò pòdeszedł z nima do rozwidnionégò placu. Z òbròzków i òpisów wëchòdało, że to je stòrodównë jestkù.

– To dobrze, bò jem gòdnò – ùceszëta sã Mina.

– To je jestkù, pò jaczim sã chòrzëje i ùmierò. Chcesz to òdmëkac?

– Mòżema téz z głodu ùmzruc – zripòstowa, pò czim nierenionã rãkã próbòwa scësnãc statk, cobë sã òdemkł.

– Tu mùsi bęc jaczé nòrzãdło – scwierdzëta pòkazywajęcë smroczną głąbiã jizbë.

Jò przëniósł czile cwiardëch zachów i wëmaklóny kòc, jaczim jem jã òkrił. Walcowati przedmiot zakùnczony szketkã zdòł mie sã dosc mòcny, cobë nim rozbic blaszanã skòrëpã. Chwëcył jem gò mòcni, przesuwajęcë luzny szetëczk. Ze szketka pòkòzòł sã wid! Sцерowóny w dalszi dzél jizbë dół nama dozdrzec stół, zapas jòdë, a na bòczny scanie téz ksążëci. Na procëmny scanie bëtë zawieszónë dłudzë przedmiotë z rórką pò jedny stronie, a szerszim zakùnczenim pò drëdzi. Na westrzòdkù wëchòdało z kòzdi z nich rãczka, przë jaczi wëstówòł metalowi pòluszk. Pasowało nama, cobë gò pòcygnãc trzimiãcë dłoniã rãczkã, ale nizòden wid sã nie zapòliwòł. Jò chùtkò pòdeszedł do ksążków. Jedna z nich wëzdza, jakbë nie bëta ksążkã, wëcygnął jem jã z pòlëcë i ùzdrzòł rãczno napisónë „Mòje biòtëci z pasozëtama”. Jem òdemknął i sцерowòł wid na kòrtëci zapisónë mòdrã tińtã.

– Pòmòzë mie to rozczëtac – jem przëwòłòł Minã.

– Òdrãczné pismò. Jò nigdë tak czegò nie czëta, ale chcema spròbòwac. – Przewròcała kòrtëci, a dali bëtë, téz rãkã

robioné cëchùnczi. Wãze szlachùjãcë za tim, jaczi wlòzł w Runã, jakbë przekrojony na pól człowiek z dzywnyma sztòtama bënë i w kùncu malënk bògów! Nigdze nie bëlë tak nazëwóny. Mina scwierdzëta, że dlò dównëch lëdzy pòzwã tëch jistwów bëło słowò „pasozët”. Knëga òpisywa bluznierstwa ò zabijaniem bògów i traktowanim jich jak zagròzbã. Kropla krëwi kapnã z Mininy renë, jakò sã zòs òdemkła i wëpùszczëta jasnieszã struzkã ptënu na brunã wierzchnã skòrë.

– Mùszima wëcygnãc to szkło. Òno kroji mòjã rãkã òd westrzòdka – zmerka Mina. Chùtczim rëchã wëcygna òstri szetëczk, pò czim przëtòzëta rãkã do lëpów gòsno òddichajęcë.

– Co jesz czëtajã stòrodówny? – spita samã siebie i pòdeszła do pòlëcë wskazywajęcë, cobë jò tam zaswiëcył.

– Jò nie wiëm, czë to je dobrze czëtac, to nie sã ksążëci òd bògów.

– Prawie mùsi w nich bęc cos wòznégò, jezlë òni jich nama nie dówajã. Widysz, że jaczis człowiek napisòł cos czësto jinégò, jak to co nama halajã do òsadë. Òni przed nama ùkriwajã pròwdã.

– Czejbë tak bëło, tej bë nama czësto nie dówelë tekstów, a równak w swòji dobroce chcã dzelëc sã z nama wiëdzã.

Mina skrzëwiła gãbã w bólu.

Ma nalazła czile pòsobnëch zachów, jaczë swiëcã, a chtërne pòzni jesma nazwa pò stòrodównémù taszlãpama. Mina wczëtüwa sã w tekstë ò òpatriwanim renów, co téz z mòjã pòmòcã zrobiła. Dowiedza sã téz, jak òdżin rozpalëc. Człowiek, chtëren tu mieszkòł, chcòł sã gwës òtoczëc wiëdzã pòtrzëbnã w dzëczim swiece bez dozëru bògów. Kò na jich łaskã ni mógl rechòwac, czej cëskòł w jich stronã bluznierczë słowò „pasozëtë”. W notërkach – mòzlwëwë, że pisónëch przez niëgò – pisòł, jak pòjawilë sã na zemi, zaczãlë zabierac lëdzczë cała, a w kùncu nauczëtë sã niewòlëc lëdzy

w pajczenié i dawac jima mieszkac w „chòwach, jak òwce”.

– Spróbujma nalezc drogã dodóm – jò zabédowòł, czej wiater z górè gwizdòł nieżęcno, a taszlãpè zaczãfè niedrészno mèrgac. – Jak òni ùzdrzą twòje renè, tej cè pòmògã.

– Ajdi! Jò wòlã ùmrzéc tuwò, jak béc òwca tam!

Mie zdzewiło, że òna tak baro przeziwò òpisóné historie, chòc jesz przed sztotã czèsto nie wiedzała, co znaczą słowa zapisóné na tèch rwącèch sã w pòlcach bruno-żòttèch kòrtkach.

– Ale jò nie chcã, żebè tè ùmarła. Jò bè òstòł sóm i cerpiòł ni mògacè nikòmù ò mòjim cerpieniem rzec.

Mina chca cos pòwiedzec, ale stamiãła z òdemkłą gãbã. Jò sóm téz znièrszniòł mészlãcè nad tim, co jò miòł wègłoszoné. Bò w òsadze nìcht nigdè tak nie gòdòł. Biwało nama smùtno, czej na przèmiar bògòwie przënieslè sztof, z jaczégò czile lédzy robiło szatè na zèmiã, a jeden z nich bèł przez nich zabróny i trzeba bèto za niego szęc. Ale nigdè nikòmù nie bèto czãżkò temù, że chtos ùmiérò, abò nie cerpielè temù, że chtos ùrodzy dzieckò jinémù. A tedè jò wiedzòł, że jò bè nie przeził, czejbè Mina z kògùm jinym, jak jò... I nie wiém czemù, mie zaczãło béc dzywno gadac ò tim, jakbè jò chcòł, cobè to òstało leno nasze – mòje i Minè. Ma sã zblèżèta do se, jò òbjimnął ji taliã, pòmùjkòł włosè, ale nié temù, cobè zaczãc òbrzãd miłotè wèznaczone przez bògów, leno temù, żebè ùgwèsnic Minã, że jò JEM. To słowò zaczãło cos jinégò znaczc. Zaczãło znaczc. Prosto.

Wèjimk wikszì całoscè

Aleksandra Dzãcelskò-Jasnoch

Żęcé i przigòdè chùdégò człowieka

gòdka przèrèchtowónò na latosy

Kònkùrs dlò Gadészów

m. Józwè Bruszcégò w Lèpińcach

Lédze mają to do siebie, że chcą béc taczima, jaczima nie są. Ti, co mają krãconé włosè, bè chcelè miec prosté, a ti, co mają prosté – zaplòtają i wèkrãcają na wszètzcè òrtè. Tim, co mają mòdré òczè, sni sã miec cemnè, a ti z cemnima slépiama wèràją rozmarzonym zdrokã za jasnima. I tak je gwèsno ze wszètzcim, nè jo, bò takò je lèdzkò nòtèra. I zòs ti, co mają wiãcy kòchónégò całã czãsto bè chcelè miec gò mni, a ti chùdi chòc rôz w zècym bè chcelè wazèc wiãcy! Gòdóm terò z gwòsnégò doswiòdczeniò, bò jem bèta całè żęcè tak chùdò jak terò. Nè, òkróm krótczégò czasu jakno baro mòtè dzieckò, co jesz sã ze slòdkã nie rozmiało pòdniesc, le krótkò pò tim, jak jem nen swój cãżci dziecny slòdk pòdniosła, tej zaczãło sã żęcè chùdégò człowieka.

W kaszëbiznie na chùdégò mòzna rzec tak: zmiarti, ùmiarti, òbmiarti, biédny, cenczi, wèschłi, sèchi, scenczałi, spùdłati, pizdrowati... Nè, zarò sã pò pròwdze czèjã lepi na dèszè... Abò sã gòdò, że chtos je chùdi jak mòra czè skòczk na swiãti Jan i że to skóra a gnòtè... Wiedno jem czèta tak: „tè za mało jész”, „tè gwèsno nick nie żrész”, „a wezkòj so negò pùrcła, to na gwès bądze cebie wiãcy”, „mùszisz cos zjesc, bò ce wiater zdmùchnie”, „mùszisz przeńc na mòjã kùchniã, tej zarò cã dofùtrèjã”, „tè sã zmieszcysz midzè kroplama deszczu”... Zapamiãtòjta terò jednã mądrosć. Na swiece są dwa òrtè lédzy. Nen pierszi to taczì, co wezmie leno głãbòczi òddech na dzèlu ze slòdczim w krómie i zarò je pãkati, a nen drèdzi to taczì,

co wycynie kilo fritków, trzë tutë chipsów, dopije litrã coli i wcyg je chùdi jak nen pòlc. I nen drëdži òrt to jem jò. Mój chtop na mie zdrzi i jak Bòga kòchóm, gòdò czasama:

– Cebie lepi òblakac niżle fùtrowac...

Òn sã ze mie jesz smieje, że mie jidze scygnąc do jizbë na zwãk òdmikóny tutë z jedzenim, jak jaczégò pùjka. Ròz òstawił sztëczk kùcha w lodownicë na talérzu z nòdpsã: „nie jédz mie”. Gòdzënë pózni ùzdrzòł pùsti talérz z nòdpsã: „nie bãdziesz mie gòdòł, co móm robic”.

Czedës jeden drëch rzekł tak:

– Wëstrzegòj sã psów.

A jò do niego:

– A dlòcze?

– Bò lubią gnòtë.

Gwëšno dlòte jak jem bëła na szpacérze w zëmòwé ferie nad jezorã Gwiòzdë, to na mój widok zlecałë sã trzë psë i niekòniecno w pòkòjowëch zamiarach... Tak tej ju mészlã, że to nie bëła złoslëwòsc, le dobrò radã z ùnikanim nëch psów. Nié na darmò gòdò sã, że chtos zdrzi jak pies w gnòt.

Żécë chùdégò nie je letczé. Do te jesz wszëtcë, co mają wedle swòji ùdbë za wiele kilogramów bë mie wiedno chcelë co òddac. A Marija Józef! Jò móm bëlnã radã dlò wszëtczych, co mészlã, że mają za wiele cała – wëstrzegòjta sã leno tegò, co robi was „wiãksza”. To je zdrzadłów, wògów i òdjimków. Spróbùjta jesz jaczi fejn dietë – na przikłòd: mòta chãc na sztëré pùrcle w Tłësti Czwiòrtk? Zjédzta trzë, jakbë nie zdrzec, to téz jakò dieta.

Jò téz jem na diece. Jaczi? Òbrotowi. Gdzie sã òbrócã, tam cos zjém.

Lédze, wiém, że pò mie nie je widzec, le jò pò pròwdze kòchóm jesc! To, że jem chùdò, nie òznòczò, że jem niedozëwionò! Jak ksądz Sëchta zapisòł: „Zmiartëlc je nieròz zdrowszi jak ten grëbùszk”. Jém zdrowò, a to, co wcygóm z talérza pòmizdë ósmã wieczór a drëgã w nocë, to ju le midzë Bògã a mnã. Czedës mie w pròcë rzekłë:

– Të mòsz taszémca! Wcyg jes w żercym,

a widzec tegò ni ma!

A wa wiéta, jak to je z tima taszémcama? Przëszedł chùdi Czòpiewsczi do doktora (mòže i Brusczégò?) i gòdò:

– Doktorze, jem gwëšno chòri. Kò jém za sztërzech, a nick nie tējã.

Doktór zlecyl badania i na pòstãpny wizyce gòdò:

– Wë mòce taszémca. Proszã sã nie jiscëc, dò sã wëlékòwac. Nót je leno pic dzëń w dzëń mlékò, a jesc jednégò kùszka.

Pò tidzeniu Czòpiewsczi jidze nazòd do przëchòdni i stãka:

– Doktorze, to wszëtkò na nick.

– Tej pijce terò samò mlékò.

Czile dni minãło. Czòpiewsczi pił blòs mlékò, taszémc wëlòzł büten i pitò:

– A kùszk gdzie?

Gòdajã, że pròwdzëwò białka mùszì miec jaczé krãgłòscë. Jò je téz móm. W kòlanach a piãtach. Baro chùdò Mariczka zez Brus bëła sąsãdkã mòji cotczy. Ròz gòdóm do cotczy:

– Wiéce, Mariczka so chtòpa nalazła. I to jesz doktora òd rentgena!

A òna do mie:

– Në jo, leno òn jeden mògł w ni co dozdrzec...

A më, chùdi lédze, mómë wiele do zaòferowaniò. Lata lateczné nosymë te same òbleczenia, bò jidze sã wcyg zmiescëc (jesmë ekòlogiczny), zmiescymë nasze chùdé rãczczy w kòzdã dzurã, bë cos wëcygnąc abò przëkrãcëc (jesmë prakticzny), kòzdé sedzenié w àutobùsu abò fligrze nama pasëje, bò nie brëkùjemë wiele placu (jesmë „wszãdzewlazłi” – stòròkaszëbszczë słowò). Në i jak nas nie kòchac? I jak sã zapitómë chùdëch, czë lubią jesc, to dzewiãc na dzesãc òdpòwié, że jo (jesmë wiedno nienazarti...)! Niechtërny gòdajã, że jedzenié to nòbarzi niesprawiedlëwò rzecz na swiece. W gãbie trzimòsz pòrã minut, w żòłãdkù pòrã gòdzënów, a w brzëch i biodra jidze na lata. Le nié ù chùdëch.

W znóny spiéwce czëc je tak: „taczì grëbi,

taczi chùdi mòže swiàtim bëc, taczi jô i taczi të mòže swiàtim bëc” – jezlë tak sã mò sprawa z duńdzenim do szczescò wiecznégò, tej ni ma co sã jiscëc, a bëc szczeslëwim, czë sã mò 50, 100 czë 150 kilo.

Òlga Kùklińskò

Drëch czë wróg?

*gòdka przërëchtowónò na latosy
Kònkùrs dlô Gadëszów
m. Józwe Bruszcégò w Lëpińcach*

Dozdelë jesmë dzywnëch czasów. Żëjemë w swiece, w chtërnym pròwdzëwò abò jinaczi, wrodzonò, inteligencjò, pòtikò sã z tą jinszą, przez lëdzy wëmëszloną, sztëczną inteligencją. Te pòtkania biwają rozmajité. I tak pò pròwdze jesz nie wiém, czë na sztëcznò inteligencjò to je nasz drëch czë barzi równak wróg?

Nie wiém jak wa, le jô tak pò pròwdze përnã sã tëch wszëtczich nowòtów technologicznëch a jinszych cëdòków bójã – w ti kwestie jem strachòblëwò. Tuvò cos kliknã, tej-sej cos włączã i zarò jem tam, gdzie bëc jô nie chca, a niechtërnëch rzeczy sã copnac nie dô. Ni móm téz doma zòdnégò gròpkòmixa, leno stòré panewczy i gròpczi, ni móm nawetka tegò robòta, chtëren jezdzy i za lëdzy sprzãtò. I to nié dlòte, że jem chitrò, to wszëtkò pò pròwdze je dlò mie za baro skòmplikòwóné, chòc wiedno sã ùczã, żebë tak czësto nie òstac z tëłu.

Na przemiara dosta jem latos òd Gwiòzdora taczi piäkny, baro mądri smart watch – pò naszëmù zégark. I tedë zaczãto sã dlò mie pròwdzëwé piekło. Dzys ju wiém, że w nym zégarkù sedzòt sóm pùrtk! Nòprzòd òn mie

zaczãł gadac, kùli jô mùszã zrobic kroków na dzëń, żebë bëc fit. Przez pierszi tidzëń mie sã to nawetka widzało, że chtos mie tak cwiardo pilëje. Tej jô robia wkòł chëczë pòrà tësãców kroków dzëń w dzëń, jaż mia jem wëdeptóné wiòldzë kòto, a mój tószk wzëròt na mie dzywnyma slépiama i mëslòt, że jem czësto òbarchniałò. Pòzni nen zégark kòzòt mie chòdzëc coròz wiãcy i wiãcy, żebë „zrucëc” to, co jô mia zeżarté na Gòdë. Czej bëto lëché wiodro, jô chòdza bënë pò jizbach, a familiò sã leno pita, cze jô ju jem doszła do Tëchómia i nazòd. Wszëtkò sã równak skùńczëto, czej w jednã niedzielã òn mie pòrechòwòt, że za dwa zjedzoné w sobòtã pùrcle, jô móm lezc jaż do Bëtowa! Në, tegò bëto za wiele! Szmërgnãta jem negò smart watcha w nòrcëk i móm so przërëkłé, pòd Bògã, że nigdë ju tegò diòchta do rãczy nie weznã! Czej bãdã chca jic, to pùdã, czej bãdã chca lezec, to sã legnã, a czej mie przinëdze chãc na pùrcle – to gò zjém i kùnc. Jô jak jô, le mój sãszòd, baro bògati chtòp, taczi „kaszëbsczy Carrington”, baro lubi ne wszëtczé mòdërné gadzëtë i całã chëcz mò tim naszpikòwóné, ale taczim pròwdzëwim hitã je jegò lodownica. Mò ze dwa métrë, gòdò, swiëcy, a nawetka graje, a czej w nocë człowiek pò cëchù chcòt bë cos chùtuszkò zeżgrzëc, tej òna włączì alarm na całã bùdã! Takò to je czarzelnica! Sãszòd mò téz elektryczną brómã i żebë wlezc dodóm mùszì pòdac kòd i zëwiszëc, chtërnò sóm so wëbròt, żebë sã chronic przed kradzëlcama. Leno òn to zëwiszëc wëbieròt na trzezwò, żebë letkò bëto je spamiãtac, a kradzëlcowi procëmno – drãgò òdgadnac. Wiéta, jak to pòzni z tima zëwiszczama, kòdama je... jidze cos zabaczëc, pòmactac i robi sã cyrk. Në i nen mój sãszòd, czedë ròz wròcòt dodóm w nocë òd drëcha, lechò wpisòt kòd do brómë i mùszòt pòdac jesz to całë zëwiszëc, leno nie rozmiòt tedë gadac wërazno, bò bët kãsk „ùmãczony”. Nodzi mù sã ùdzinãtë, a jãzëk gòdòt jinaczi jak głowa chca. Znajeta gwësno nen stan òrganizmù? Tej sãszòd gòdò

nôprzód cëchò do ti brómë:

– ...aczi – ùdzi – ij...

– Bróma: lëché zëwiszczë, spróbùj jész rôz!
Sąsòd, całi mòkri, gòdò përnã głosni: ...aczi
– ùdzi – ij!

– Bróma: lëché zëwiszczë, pòdòj dobré abò
włączy sã alarm!

Chłòp sã fest wërzasł, bò doma bëta jegò
białka i wiedzòł, czim to grozy, tej zebròł
wszëtczé mòce, scësnał nodzi i gòdò głosno
i wërzasno:

– Taczi dłudzi dżibczy czij! Wpùscë mie
dodóm, tã diòble!

– Bróma: mòzesz wlezc! Witòj doma!
Sąsòd òdetchnął, chòc na krótkò, bò
doma ju żda na niego białka, chtërnã
zbùdzył trzòsk z ti lodownicë, bò
chłòp chcòł zjesc so jész sztëczk
wòrtzë.

Widzyta, z tą technologią nie je tak
prosto. Czej gòdómë ju ò kradzëlcach,
tej prawie jeden taczi wëlòził na wòlnosc
pò dzesãc latach w sòdze, a sedzòł za
kradzëz àutołów, i chcòł sprawdzëc, czë òn
nie zabòczył swòjégò fachù. Ùdrzòł snòzi,
nowi àutòł na parkingù i pòmëslòł, że to je
prawie dobri sztërk: abò ten japòńszci, abò
zóden. Leno przez dzesãc lat ne japòńszcë
àuta téz sã kãsk zmienilë i czej òn ju jakòs do
niegò włòzł, zamknął dwiërze i chcòł òdpalëc
mòtór, tej àutòł zaczął, jak ta bróma, gadac:
– Witòj, zapnij pasë ë pòdòj trasã. Włączóm
lokalizacjã!

Kradzëlc sã wërzasł, zarò bët pòd sòdzą
i chcòł, żebë gò wpùscëlë nazòd, bò ùgwësnil
sã, że w tim fachù to òn ju za wiele dëtków
nie zarobi.

Tak so mësziã, że pò pròwdze leno w sòdzë
przed tima nowima technologijama
i aplikacijama jidze sã jész schòwac. Në, bò
òbòczta, dòwni, czej szkòlòk nie pòszedł
do szkòlë, to starszi wiedzëlë ò tim za czile
dniów abò nawetka na kùnc semestru, në
wierã, że chtos gò na wsë miòł widzónë i dòł
dodóm znac. Mój starszi bracyna prawie
tidzëń wëchòdzył reno do szkòlë, ale do ni

nie tròfiòł i nicht ò tim tak zarò nie wiedzòł,
bò mie òn miòł bòmkama przëkùpionë.

Dopierze pò tidzeniu szkòlnò zazwònia
zmartwionò do mëmczy, czë òn ju je nazòd
z bòlëcë zdrowi. A dzysò? Starszi ju piãc
minut pò ósmi wiedzã, że jich dzeckò nie
przëszło na ùczbë, bò jima nen elektroniczny
dzënnik doniese. Nawetka spòkójno ni
mòzna jic na wagarë, bò nas te wszëtczé
cëzë satelitë majã namierzónë. Le pròwda
je takò, że sami jesmë taczi kawel so
zrëchtowelë.

A wiëta, że taczëgò cëzëgò agenta to wa
mòta nawetka ù se doma. Jo! To prawie je
nen mòti robòt, co jezdzy wama pò chëczë
i sprzãtò, a tak pò pròwdze to òn zbiërò nié
leno smiecë z dëlów czë tëpicha, ale waje
wszëtczé krëjamnotë. Òn przecã wié ò waji
wszëtkò: chto robi doma nòwiãkshi chlëw,
chto i gdzie mò kùszczy zeżarté, bò tam je
nòwiãcy krëszinków, chto mò skrëté czòrné
strëfle pòd wërã i jész wiãcy. A jezlë òn je
chińszczy produkcje, to jò nie chcã wiedzec,
co òn jész rozmiejë zrobic. Òn mò waji z górë
na dòł zeskanowónë na gwës. A taczë to
mòtë i niepòzòrnë, nie dòjta sã zmilëc. Taczi
sã nògòrszi.

Widzyta, wszëtkò mò swòje dobré i lëché
stronë. Jò jész nie jem przëkònonò do
tëch wszëtczych nowinków i ti całi sztëczny
inteligencje, ale wiëm jedno: drëcha wòrt
trzëmac krótkò se, le wroga - jész blëzi.
I z tim was òstòwiã...

